ԵՐԵՍՈՒՆ ԵՒ ՄԼԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 3181 — ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 11 ՄԱՅԻՍ — Ե. Տ. 25 ՄԱՅԻՍ

ՊԱՅՄԱՆ

Տարեկան գին Կ. Պոլսոյ համար 10 Մէճիտ
» » Գաւառաց » 12 »
Վեցամեայ » Կ. Պոլսոյ » 5 1/2 »
» » Գաւառաց » 6 1/2 »
Օտար թղթատարով ղրկուած 2 1/2 լիրա
Ծանուցման տողը մէկ անգամի համար 3 ղրշ., երկու անգամի համար 2 ղրշ է. աւելի անգամներու համար զատ սակարկութիւն կը լինի

ՄԱՍԻՍ

ԼՐԱԳԻՐ

30 ՓԱՐԱԶ — ՀԱՆԱՊԱԶՕԵԱՅ — 30 ՓԱՐԱԶ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՒՈՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ՊԱՅՄԱՆ

Գուրս գնացած լրագրաց ճանչուս ծախքը խմբագրութեան վրայ է։

Լրագրոյս վերաբերեալ նամակ կամ որեւ իցէ գրութիւն խմբագիր—Քեօրէնին պիտի ուղղուի։ Կ. Պոլիս Պահճէ—Գափու Ճէլլոյ Պէյ խան թիւ 31 Մասիսի գրատունակը։

Ձանրու ծախքը չվճարուած նամակ չընդունուիր։

Զատուած նամակ, յօդուած, եւ այլն ետ չեն տրուիր։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հեռագրական լուրեր.— Խառն լուրեր.— Ազգային լուրեր.— Ազգային տեսութիւն (Անգլիական եկեղեցի).— Թղթակցութիւն Յունգլոյ եւ ի Կիլիկիոյ—Ֆերի գիւղի դէպքը.—Հայկական գրքարան.—Լուսկիւտարի ճեմարանը.— Ռամուիթիւն Անգլիոյ վանականութեան.—Ազգք։

Կ. ՊՈԼԻՍ 11 ՄԱՅԻՍ

ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՅԺԱՆՍ ՀԱՎԱՍ

Այս առաւօտ հասած հեռագիրներ

Թունուզ 22 մայիս.

Ֆրանչէնի զօրագունդը Շօմ-Մօհայաբի մօտ 800 ապստամբաց հրոսախումբ մը զարկաւ, որմէ 70 մեռեալ թողուց փախան։

Ֆրանսական զօրքը մէկ մեռեալ եւ հինգ վիրաւոր ունեցաւ։

Լոնտրա 22 մայիս.

Բեգրասլուրկէն կը հեռագրեն առ Տէյլի-Թէլէկրաֆ թէ այսօր վաղը կայսերական յայտարարութիւն մը պիտի հրատարակուի հրեաներու պաշտպանելու սահմանեալ, որ այլ եւ այլ պատիժներ կը սրատարդէ հրեաներն հարձոյներուն դէմ։

Փարիզ 22 մայիս.

Ելումեից նախարար Պ. Լէոն Սէ հրաժարական տուաւ։ Երկրորդական դասերուն մէջ քարոզչութեան մը պատճառաւ։ Սէ ուժգնապէս դէմ կեցած է այս նկատառման։

ԱԺԱՆՍ ԲՐԻՖԼԷՐ

Պէրլին 22 մայիս.

Օսմանեան կառավարութեան հետ երկրամեայ պայմանագրեր կնքելու պաշտօնով Կ. Պոլիս երթալու համար եռամեայ հրաժեշտ ստացող չորս ընպաշք այսօր մեկնեցան ի Վիէննա, ուստից ալ Թրիէսթ երթալով շոգենաւ պիտի նստին յառաջիկայ կիրակի Կ. Պոլիս հասնելու համար։ Ի մօտոյ մերցումը պիտի բացուի այն Գերմանացի պաշտօնատարաց համար որք Թուրքիոյ մէջ քաղաքային պաշտօններ վարելու կը փափաքին, որոց համար ալ Բ. Դուռը Գերմանացի պաշտօնատարներ խնդրած է։

Պիզմարք իշխանը միշտ հիանդ է եւ տակաւին չկրցաւ Պէրլին դալ ծերախտի մենաւանութեան նկատմամբ բացուելիք վիճաբանութեան մասնակցելու համար։

Վիէննայէն կը ծանուցուի թէ Պասնոյ եւ Հերբէքի զինուորական կազմաւորութիւնն աւարտած լինելով, կառավարութիւնն որոշած է բոլոր Աւստրիական բանակին վերակազմութեան զբաղիլ։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Վահ. Սուլթանն Արշիպեղապոսի կղզեայ Տէֆթէրտար Խայրի էֆէնտիին Միւթէմայիզի սահման և Ադրիանուպոլսոյ Ռումական ընդհ. հիւպատոսին Գ. կարգի Մէճիտիէ պատուանշան շնորհեց։

Մայրաքաղաքիս Իտալական դեսպան Բարթի կոմսն, որ ժամանակէ մ'իվեր Իտալիա գնացած էր, երեկուշաբթի օրն Իտալական «Բէլլոյ» անուն շոգենաւով մայրաքաղաքը հասաւ։

Տիարպէքիրի դատական տեսուչ Նեյազի էֆէնտին երեկ Աւստրիական Լոյդի ընկերութեան Արկոյ անուն շոգենաւով մայրաքաղաքս եկաւ։

Շաբաթուոյն ընդհանուր կառավարիչը կը ծանուցանէր Բ. Դրան թէ Ալպանիոյ ծովեզերաց վրայ լաւ հսկողութիւն չընելուն պատճառաւ օտարազգի նաւեր կը յաջողին զէնք և առաղմամթերք հանել այն կողմերը։ Կայսերական կառավարութիւնն հրաման ըրաւ Բրէվէզայի Օսմ. նաւային զօրութեանց հրամանատարին, որ երկու մարտանաւ զրկէ Ալպանիոյ եղերաց վրայ հսկողութիւն ընելու համար։

Լոնտրայի լրագիրը Օսմ. ընդհանուր պարտուց վարչական խորհրդոյ Անգլիացի պատուիրակ Պ. Վինսընի կողմէ քաջալերած հեռագիր մը կը հրատարակեն ծանուցանող թէ, ապրիլ ամսոյ հաշուոյն 121 հազար Օսմ. ոսկւոյ հասած է, մինչդեռ 1881 տարւոյ մէջ 104 հազար ոսկի եղած է. ընել է որ 17 հազար ոսկւոյ յաւելուած մը կայ։

Օսմանեան ընդհ. պարտուց վարչական խորհրդոյ անդամ և Գերմանացի արժեւորաց պատուիրակ Պ. Բրիվքէր Գերմանիա գնաց հրաժեշտով։

Վեց անուղղակի տուրց վարչութեան գլուխ Պ. Լանկ իւր 2,000 ոսկի տարեկան թոշակէն 500 ոսկին վարչութեան դանձուն թողուց։

Անցեալ ուրբաթ օրն Հոլանտական դեսպան Պ. Բէսթիէլ և Հոլանտական մարտանաւին հրամանատար Պ. վան Ալֆէն և Հոլանտական դեսպանութեան անդամոց ոմանք՝ Վահ. Սուլթանին յատուկ հրաւիրանքի՝ Եըլարքի կայսերական պալատը գընացին և քանի մը վայրկեան հետեւակազօրաց և կայսերական անձնապահ հեծելազօրաց կողմէ կատարուած զինուորական փորձերուն ներկայ գտնուեցան։ Զօրաց կարգապահութիւնը, զինուորավարժութիւնը, համազգեստն և մանաւանդ Զէրբէզ հեծելազօրն, Հոլանտական դեսպանութեան անդամոց սքանչացումը դրաւեցին։ Շաբաթ օրը մայրաքաղաքիս Հոլանտական դեսպանը՝ մարտանաւին հրամանատար Պ. վան Ալֆէնի հետ Բ. Դուռը երթալով՝ այցելութիւն տուաւ քանի մը նախարարաց։

Անցեալները ծանուցինք թէ Կ. Պոլսոյ մասնեղարանաց ընդհանուր վերատեսուչ Տէրվիշ Սալիհ էֆէնտին Այա Սոֆիայի մզկիթին մասնեղարանէն երկու թանկագին ձեռագիր վերցնելով 70 ոսկիի վաճառած էր բերա բնակող Եւրոպացւոյ մը։ Թերեւմանը Հագիա-Սոֆիի խօսքին նայելով, հանրային կրթական նախարարութիւնն տուաղած է թէ Սալիհ էֆէնտի առաջին անգամը չէ որ այսպիսի գողութիւն մը գործած է, այլ ասկէ առաջ ալ պետական մասնեղարաններէն բազմաթիւ գիրքեր գողնալով այլ և այլ անձանց վաճառած էր։ Սալիհ էֆէնտի բացարձակութեան խորհրդին առջեւ պիտի դատուի։

Հասմի Օսմ. դեսպանատան խորհրդական Մէհմէտ պէյ, որ վիէնայի նորընտիր դեսպան Արիֆի փաշային որդին է, կիրակի օրը Պրիւնիզիի թղթատարը շոգենաւով մայրաքաղաքս եկաւ։

Ծովային գործոց վարչութիւնն Եփրատի ապահովութեան համար վեց զրահաւոր շոգենաւակներ գընելու եռեւեռ է։

Երկուշաբթի օրը Նարատի Ցոյն աղջիկ մը Զէնկէլ գիւղի նաւամատոյցէն շոգենաւ նստած ժամանակ սահելով ծովն ինկաւ. նաւամատոյցին վերակացուն անմիջապէս ծովը նետուելով յաջողեցաւ աղատել աղջիկը։

Վագրեթ կը ծանուցանէ թէ Մուխ զօրավարն որ Լազիայի առջեւ նաւահանգիստ մ'և անտի մինչև Երուսաղէմ երկաթուղի մը շինելու համար արտօնութիւն ստացած էր Բ. Դռանէն, որոշեալ պայմանաժամուն մէջ չկրնալով իւր ձեռնարկած ընկերութիւնը կազմել, երաշխաւորութեան համար Օսմ. Պանքային յանձնած 4,000 ոսկւոյ քսանոյթանէն հանրօգուտ շինութեանց նախարարութեան կողմէ գրաւուեր է։

Վագրեթ կ'ըսէ թէ Բեռլրտխանէի առուակին ջուրը Բերա փոխադրող մեքենայներուն պէտք եղած օգնականերն (մասնոմէթր) Եւրոպայէն հասած լինելով, քանի մ'օրէն յիշեալ մեքենայք 45-50 ձիաչուր պիտի կրնան մատակարարել։ Քաղաքապետութիւնը պէտք եղած միջոցները ձեռք առեր է ջրաբաշխները (սու եօլճը) ջուր գումարէ արգիլելու համար։

Աստանայէն կը գրեն թէ նահանգին ընդհ. կառավարիչ Ապէտին փաշա՝ տեղւոյն վաճառականաց ոմանց օժանդակութեամբ՝ մտադիր է «Համիտիէ» անուամբ ծովեզերեայ նոր քաղաք մը հիմնել Եումուրթալըք կոչուած բնական նաւահանգստին մօտ, որ Մէրսինի նաւահանգստէն քիչ հեռի կը գտնուի և որուն մինչեւ ցարդ մեծ կարեւորութիւն արուած չէր։

Այդ նաւահանգիստ, որ մշակութեան յարմար ընդարձակ հողեր ունի, իւր ընդարձակութեամբ մինչեւ կղզիներ կրնայ ներքին կողմերէն բերուած արմտիքը Միջերկրական ծովու եզերաց վրայ փոխադրելու լաւ ճանապարհ մը պիտի լինի։ Այս տեղ արդէն գաղթականներ հաստատուած լինելով՝ հողերուն գրեթէ մէկ չորրորդ մասը մշակած են։ Ապէտին փաշա այս նկատմամբ արտօնութիւն խնդրած է Բ. Դռանէն։

Շաբաթ օրը ղրոյց կը պտըտէր թէ Բ. Դուռը Միջերկրականի նաւահանգիստներէն մին բաղմաթիւ զօրք ղրկած էր։ Այս ղրոյց անհիմն է։ Իրողութիւնը պարզագոյն է թէ շաբաթ օրը կէս օրէն յետոյ Աւստրիական Լոյդի ընկերութեան Բալիբայ շոգենաւն 750 Օսմ. զօրք առած ձիատէ և Հոռեյյա գնաց։ Այս շոգենաւ Դարդանէլ և Զմիւռնիա պիտի հանդիպի, ուրկէ ալ 800ի չափ զօրական պիտի առնու՝ կայսերական եօթներորդ բանակին (Եէմէն) պակասները լցնելու համար։ Աւստրիական Լոյդի ընկերութիւնը պայմանագիր մը կնքեց պատերազմական գործոց նախարարութեան հետ ամեն տարի կարմիր ծովու նաւահանգիստները զօրք տանել բերելու համար։ Միւչիր Բիղա փաշա և ուրիշ երկու բարձրաստիճան զինուորականք նոյն շոգենաւին մէջ կը գտնուէին։

Աւստրիոյ հպատակ Պ. Զէլիչ ապադրապան՝ որ չորեքշաբթի օրէն ի վեր Կ. Պոլսոյ կեդրոնական բանտը դրուած էր վնասակար գիրքեր հրատարակած լինելու կասկածանօք, իւր անմեղութիւնն հաստատելով՝ ազատ թողուեցաւ։

Ադրիանուպօլսոյ կուսակալութեան խորհրդական և կեդրոնական կառավարիչ Վասա էֆէնտին, որ ժամանակէ մ'ի վեր հրաժեշտով մայրաքաղաքս կը գտնուէր, կիրակի օրը մեկնեցաւ յիւր պաշտօնատեղին։

Իսկիւտարի պատժական տեղին վերջին նիստերէն միոյն մէջ բանական հետաքրքրաշարժ միջադէպ մը պատահեցաւ։

Երբոր դատարանին նախագահը դատապարտեալի մը կրելիք պատիժն ըստ սովորութեան ծանոյց, դատապարտեալը բարկանալով նըստած տեղը նախագահին դէմքն նետեցաւ։ Դատաւորներ հարուածն խրեւ եղաւ, և նախագահը վերստաստուրաց հետ խորհրդակցելէ՝ աւելցուց դատապարտեալին պիժն, որուն արժանացած էր խանգատեհ ընթացքով։

Վաթ կը ծանուցանէր երէկ թէ սկարէսոր խնդիրն, որ Բ. Դուռն Եւրոպական տէրութիւնները ստիպել կ'զրաղեցնէր, լուծուած է մեծ գոհութիւն բոլոր չ ունեցող պետութեանց։ Կը ցաւի, կ'ըսէ Սթամպուլ իւր երեկոն թուով թէ մեր մասնաւոր տեղեկութիւնք չեն համաձայներ վերոյիշեալ տեղեկութեանց հետ։ Ընդհանրապէս այս առաւօտ մեզ հասածներէ՝ ծանր խռովութիւնց երկիւղներ կուգան։ Բայց մեր վրայ դրուած արգելքը պիտի խանգնէ մեր ընթերցողաց թէ անկար է մեզ ընել այն պատճառներ, որով չեմք կրնար վաղեմի լատտեռութեան մասնակցիլ։

Շաբաթ օրն ստիկանութիւնը Ֆրանսական Ֆրէսինէ ընկերութեան «Ակի» անուն շոգենաւին մէջ Սէլիմ անուն թուրք մը ձերբակալեց, որ երկու կնոջ հետ Սէլանիկ կ'երթար։ Սէլիմ, որ Պանաբրմայէն կուգար, իւր հետ դանուող երկու կիներէն մին բռնութեամբ առեւանգած էր։ Նախարարաց խորհուրդն ընդունեց այս առաջարկութիւնը։

Մինչ Եւրոպական և Ամերիկեան ամեն երկիրներու լրագիրք խստութեամբ կը դատապարտեն Տըպլինի մէջ Լորտ Գաւէնտիշի և Պ. Պուրքի սպանումը, Փարիզի Ինթրանդիժան (Անհաշտ) անուն թերթին հանրածանօթ խմբագիր Պ. Ռոշֆոռ և ուրիշ մի քանի ծայրագեղ ռամկավարական խմբագիրք կ'արդարացնեն ոճրագործութիւնն, և կ'ըսեն թէ այս է վայելուչ միջոց Անգլիական (կամ ուրիշ որ և է) բռնապետութիւնն ընկճելու։

Նախընթաց չաբթու մէջ սոսկալի ոճիր մը գործուեցաւ Լոնտոնի Վէսթ Լնտ թաղին մէջ։ Պարտիզպանի մը կինն, և բացակայութեան իւր ամուսնոյն, մորթեց իւր երեք փոքրիկ զաւակներն, և ապա ինքզինք սպաննեց։ Կէս օրին ամուսինը տուն կը վերադառնար ճաշելու, երբ իւր մէկ չորրորդ զաւակը դիմաւորելով զինք՝ հարցուց թէ դիմաւորելով զինք՝ հարցուց թէ տեսած էր իւր մայրն, որովհետև տեսած էր իւր մայրն, որովհետև տունը չէր։ Այրը կուգայ, զանգակը կը հնչեցնէ, և դրան ծակէն նայելով կը տեսնէ որ իւր կինն արիւնաթաթաւ վիճակի մէջ գետնէն եղնելով՝ եկաւ դուռը բացաւ, և ինկաւ իւր մորթուած երկու որդւոց միջև։ Կնոջ քովէն արեւնաթաթախ դանակ մը գտնուեցաւ։ Այրն յայտնեց թէ կրնար մարմար չէր, հիւանդ չէր, և ինք 12 տարիէ ի վեր շատ երջանիկ էր առնոր հետ։ Այս ոճիրն այնքան ահելի տարօրէն պատճառած է, որ չափ շարժառիթներն անծանօթ են։ Կինն երկու ժամ վերջն հոգին աւանդեց։

Տըպլինի մէջ սպաննուած Լորտ Բաւէնտիշի դեռահաս տիկինը, թէ եւ իւր ամուսնոյն անագորոյն մահուան պատճառաւ ծանր վշտաց ներքեւ ընկճեալ է, բայց և այնպէս նամակ մը գրած է Իրլանդայի փոխարքայ Լորտ Սբէնսըրի, յորում կ'ըսէ. «Թող իմանայ Իրլանդայի ժողովուրդը թէ չպիտի տրանջեմ սիրելի ամուսնոյս մահուան համար, եթէ անոր մահը նըպաստէ այդ երկրի մէջ անօրէնութեան ահաւոր ոգին ընկճելու։ Ինքը ալ յօժարակամ պիտի տար իւր կեանքն Իրլանդայի համար, եթէ կարենար յուսալ թէ իւր մահը կեանքէն աւելի օգտակար պիտի լինի։ Կը թուի թէ յոյս կայ որ այսպէս լինի, միայն թէ կառավարութիւնն, երբոր կը ջանայ ոճրագործները գտնել ու պատժել ահի և վրէժխնդրութեան տեղի չտայ։»

Պ. Վիլհելմ ճոնսոն Քորէնհակի Օսմ. պատուակալ (անվարձ) Հիւպատոս անուանեցաւ։

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ պաշտպանողական Միաբանութիւնը» երեկ նախապարասական դումարում մ'ըրաւ ի Պատրիարքարան։ Ներկայ էին տասնի չափ եպիսկոպոսունք և 30 ի չափ վարդապետք և քահանայք։

Յայտնի նախ որոշեց «Միաբանութիւն Հայոց Եկեղեցականաց» անուանել սոյն առաջարկեալ միութիւնն, յետոյ իւր մէջէն յանձնաժողով մը կազմեց, որպէս զի Միաբանութեան նպատակին և միջոցներուն վրայ խորհելով ծրագիր մը պատրաստէ։

Գոհութեամբ կը տեղեկանանք թէ կիպրոսի Առաջնորդ Գեր. Տ. Մովսէս Ծ. Վ. կեօմիւրճեան, անցեալ Երեքշաբթի Անգլիոյ Վահ. Թագաւորէն կենացը դէմ փոքրուած ոճրին և դէպ դէպ։ Նախապարապ խորհուրդն ընդունեց այս առաջարկութիւնը։

Մինչ Եւրոպական և Ամերիկեան ամեն երկիրներու լրագիրք խստութեամբ կը դատապարտեն Տըպլինի մէջ Լորտ Գաւէնտիշի և Պ. Պուրքի սպանումը, Փարիզի Ինթրանդիժան (Անհաշտ) անուն թերթին հանրածանօթ խմբագիր Պ. Ռոշֆոռ և ուրիշ մի քանի ծայրագեղ ռամկավարական խմբագիրք կ'արդարացնեն ոճրագործութիւնն, և կ'ըսեն թէ այս է վայելուչ միջոց Անգլիական (կամ ուրիշ որ և է) բռնապետութիւնն ընկճելու։

Դերեւ երեւելուն առթիւ՝ Նիկոսիոյ Հայկական Եկեղեցւոյն մէջ հանդիսաւոր Ս. Պատարագ մատուցաւ և Ն. Վեհափառութեան խնդակցական նամակ մ'ուղղուած լինելով, պատիւ ունեցեր է ստանալ հետեւեալ պատասխանագիրն։

Պաշտօնատուն վանականաց
Նիկոսիա, 22 ապրիլ 1882.

Տէր.

Վսեմափայլ կուսակալն ինձ յանձնեց խմացնել Ձեզ թէ Վահ. Թագաւորոյն կենացը դէմ վերջերս կատարուած փորձին նկատմամբ Ձեր ղրկած դաւին եւ այդ փորձին ապարդիւն եղած լինելուն նկատմամբ Ձեր ղրկած գոհութեան բացատրութիւնը հաղորդուեր է Թագաւորոյն եւ Ն. Վեհափառութիւնն հրամայեր է (Դաղթականութեանց նախայարը) Լորտ Քիմբըրլիի որ հրաւիրէ Վսեմ. կուսակալը հնարաւոր լինիլ Ձեզ այդ բացատրութեան համար։

Պատիւ ունիմ լինիլ, Տէր,
Ձեր հնազանդ ծառայ
ԱՔԻՆԿ ՀԱՐՄԸՐ
Օժանդակ կառավարական դիւանապետ

Առ Գերաշնորհ
Հայ Առաջնորդն ի Նիկոսիա.

Նոյնպէս գոհութեամբ կը տեղեկանանք թէ յիշեալ եկեղեցականը կիպրոսի մէջ հանդանակութիւն մը բացեր է ի նպաստ Միացեալ և Հայրենեաց ընկերութեանց և յաջողեր է բաւական արդիւնաւորել զայն։

Նիկոմիդիոյ Առաջնորդ Գեր. Տ. Ստեփանոս Ծ. Վարդապետին հաստատակ վարչութեան որոշման էջմիածին երթալուն նկատմամբ Պատրիարքարանէն մեր ստացած տեղեկութիւններուն յառաջագոյն հրատարակած, և այսպիսի անպատեհութեան մը վրայ ցաւ յայտնած էինք։ Ուրիշ ազգիւրէ մը մեզ տրուած տեղեկութիւնք թերթեւլնելու կը միտին Նորին Գերապատուութեան զանցառութիւնն։ Արդարեւ, խմացուցի տրուի մեզ թէ Նիկոմիդիոյ Առաջնորդն յառաջագոյն Պատրիարքական փոխանորդ Հօր ձեռամբ ստացած էր պէտք եղած անցագիրը, բանակցելով Ռուսական դեսպանատան հետ և հեռագրելով առ Վահ. կաթողիկոսն Ամենայն Հայոց, ըստ սովորութեան։ Ուստի, վարչութիւնը չէր կրնար հաւանութիւն տուած չլինիլ Ն. Գերապատուութեան էջմիածին երթալուն, մանաւանդ թէ Եպիսկոպոսութեան վկայականն արդէն տարի մ'առաջ ստացած էր։ Նիկոմիդիոյ Առաջնորդն ի ձեռին ունենալով զոյս վերկայական և անցագիր, պատրաստուած էր, 60ի չափ ազգայնոց հետ, էջմիածին ուղեւորելու, երբ Պատրիարքարանէն կանչուելով, վարչութիւնը կ'խնդրէ իրեն թէ իւր վիճակին կարեւոր խնդիրներ ծանուցուած են, ինչպէս ժողովրդեան մէկ մասին մէջ սով տիրելը, գերեզմանատան խնդիրն և այլն, ուստի պէտք է մինչև աշուն յետաձգէ իւր ուղեւորութիւն։ Առաջնորդն յանձն կ'առնու յետխառնս յետաձգել իւր ուղեւորութիւն, բայց կը թուի թէ նաբէն իւր վիճակայնոց ստիպման չդիմանալով, ճանապարհ ելած է։ Ասով, ըստ մեզ, վարչութեան չհնազանդելու յանցանքը կը թեթեւնայ, բայց բոլորովին չվերնար և պէտք էր անշուշտ որ Նիկոմիդիոյ Առաջնորդն այնպիսի կարգադրութիւն մը տար գործին, որ իւր ընթացք ըմբռնուելու կերպարան չառնուր։

Խմացուելով որ Աւետարանին աշխարհաբարի թարգմանութիւնն արդէն կը կատարուի էջմիածնայ վանքին մէջ, Ամենայն Հայոց Հայրապետին խնամոց ներքեւ, Աստուաշնչոյ ընկերութեան ծախիւք Կ. Պոլսոյ մէջ թարգմանութիւն մ'ընելու և հրատարակելու գործն ետ թողուած է։

ԱԶԳԱՅԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ
ԵՒ ԽՆԴԻՐ «ԲԱՐԵԿԱՐԳՈՒԹԵԱՆ»
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Ա.

(Շարունակութիւն)

Անհնար է, ի մի բան, դաղափարաց, համոզմանց և զգացմանց մէջ նշանաւոր յառաջդիմութեան մը վերագրել այն կրօնափոխական շարժումներ որոց թատր կը հանդիսանան մանաւանդ կիլիկիոյ գաւառները, շարժումներ՝ որոց մի նորագոյն ձեւն է այն երեւոյթ զոր այնչափ հաճութեամբ կը նկարագրեն և կը մեկնեն տեսաբք Պատուելիք Անգլիական Եկեղեցւոյ։ Այդ շարժմանց մէկ մասնաւոր քննութիւնն առիթ տուած է մեզ արդէն ապացուցանելու թէ կրօնափոխական յնդանները ոչ-ազգային հոսանքներ են։ Բոլոր այս կանոնի, որ բացառութիւն խիստ քիչ ունի, ուր որ դպրոցք չկան, կամ՝ յոյժ յետնեալ վիճակի մէջ են. ուր որ ժողովուրդն Հովիւ չունի, կամ իւր Հովիւները անարժան են իրենց պաշտօնին. ուր որ ժողովուրդը բարոյական նեցուկի մը հարկը կը զգայ, որ դժբաղդաբար իրեն կը պակսի իւր արդի կացութեան մէջ. նաեւ ուր որ նիւթական շահու խնդիրներ անհամաձայնութիւն յառաջ բերած են հասարակութեան այլ և այլ մասանց միջեւ, հոն, և գլխաւորապէս հո՛ն, բաղդատական յաջողութիւն մը կը գտնեն Ամերիկայի Միսիոնարք, Ֆրանչիսկեան, Բաբուչինեան և ճիշդ ըսելու Հայք, և ի վերջոյ նաեւ հետեւողք Մ. Կարիչ Եպիսկոպոսին Այնդապու։

Բայց, պիտի առարկեն մեզ, մինչ Բողոքականք չկա՛ն Կ. Պոլսոյ մէջ, թուրքիոյնակ Հայոց լուսաւորութեան այդ մեծագոյն կեդրոնի մէջ։ Սուտ կիլ։ Բայց միշտ մեր դիրքաւ կրնանք ցոյց տալ ժամանակագրելով պատմութեան թէ Կ. Պոլսոյ մէջ ևս Բողոքականութեան սկզբան արդիւնքներ դարձեալ [illegible] Հասարակաց կարծիքը Անկիլիաւոր, ոչ մի ժամանակ նպաստաւոր չէ եղած Հանսէականաց։ Վասն զի այն ժամանակէն՝ որ այդ ընկերակցութեան նուաղութիւնը երեւալի էր լինում, իր արտաքնութեանց պահպանութիւնը շնորհաբաշխութեան էր պարտական, և ոչ իր յատուկ զօրութեան։ Աշխարհանքն էլ եկաւ միացաւ թշնամութեան հետ, այն էլ ասենք որ՝ իր հին յաջողութենովը կուրացած, իրերի նոր վիճակէն խաբուեց և փոխանակ իմաստութեամբ դիջանելու՝ առաջուայ պէս, տէրօրէն վարուեց, պիտի մնաց ու մերժեց կատարելու իր դաշնադրապէս տուած խոստմունքը, այն էր՝ ազատ կացուցանելու Անկիլիական վաճառականութիւնը իր նաւահանգստներում։ Այլ և այլ բողոքներ Հէնրիկ Է.ի և Հէնրիկ Ը.ի ժամանակներում անարդիւն էին մնացած։ Էդուարդ Զ. աւելի որոշ և յայտնի մի ընթացք բռնեց, նա դաշնադրութեանց անմիջական գործադրութիւնը պահանջեց և յետոյ էլ գանգատուեց Դանցիկու Անկիլիական վաճառականութեան հանդիպած սահմանաւորութեանէն, որ էր ամենէն երեւելի ցորենի վաճառատարութեան կեդրոնը։ Այդ վաճառատարութիւնը խիստ շահաւոր առուտուր էր, որու հետ որ և է մրցում Հանսէականք չանք էին անում հեռացնել։ 1526 թուի սոմաձութեան տարումը, մի քառորդ լիտր ցորենը, Լօնտօնում 6 շիլինկէն 40 շիլինկ բարձրացաւ. Անկիլացիք պահանջեցին, որ իրանք իրանցմով իրանց պաշարեղենի պատրաստութիւնը տեսնեն և ինչպէս որ իրանց դանդաղներն ընդունելի եղան թագաւորին, այնպէս էլ եղան իրանց դիտողութիւնքը՝ թէ Հանսէականք վնաս էին բերում դանձուն, ներս բերելով՝ ապօրինի ճանապով օտար ապրանքներ, որոնք ամենեւին, իրանց չէին պատկանում։ Ցեսայ էլ, թագաւորին աչքի առաջը դրին թէ՝ Հանսէականք դուրս էին անում Անգլիական շուխան՝ ոչ թէ միայն Գերմանիոյ հանար, այլ ուրիշ երկիրների, գլխաւորապէս Սաորին-Նահանդներին, Անգլիական առեւտրին վնասելու համար, նրան չատ բարձր մաքսի ենթարկելով. նմանապէս դանդաղուեցան որ՝ նրանք վատ տեսակ չուխան էին գնում, որն որ Անգլիացի վաճառականները մերժում էին և թէ այդ կերպով քաշալեր էին լինում անպիտան տարաբաղդութեան յառաջանալուն։ Ամենէն աւելի ազդու կերպով խնդացուցին թագաւորին թէ՝ փոքր յառաջդիմութիւն ըրած լինի Կ. Պոլսոյ մէջ։ Ընդհակառակն, յորմէ հետէ կերբերն հանդարտեցան և երկու կողմերն աւելի պաղ արեամբ քննեցին իրարու դիրքն. յորմէ հետէ կրթութիւնն յառաջդիմութիւններ ըրաւ և ազգային զգացումն ազդայնոց սիրտերուն մէջ դրաւեց այն դիրքը որուն ի բնէ իրաւունք ունի. յորմէ հետէ նաեւ Ազգը Խրիմեան և Ներսէս Սրբազաններու նման Պատրիարքներ ունեցաւ, որք Ազգին ամէն մասանց համակրութեան արժանացան՝ իրենց նախորդաց հետ բաղդատմամբ աւելի ազատական և ընդարձակ ոգի մը ցոյց տալով. յորմէ հետէ, ի մի բան, ժողովրդեան ազգային և բարոյական վիճակին մէջ թեթեւ բարւոքում մը զգալի եղաւ, կրօնափոխական շարժումն ալ նոյնչափ զգալի կերպիւ նուազիլ սկսաւ, և չէ՛ եղած ժամանակ մը յորում Միսիոնարաց ազդեցութիւնն և Բողոքականութեան եռանդն հիմակուընէ աւելի սակաւ և ապարդիւն լինէին։ Բողոքական ազգային մը, որոյ վիճակութիւնը մեծ արժէք ունի, մայրաքաղաքիս մէջ Բողոքականութեան արդի վիճակին վրայ տեղեկագիր մը ղրկելով մեզ, կ'ըսէ. «Ամերիկացի Միսիոնարք ի սկզբան, ձեռ «ծանօթի միջոցներով, յաջողեցան «բաւական մեծակալ ժողովուրդ մը «ունենալ ի Կ. Պոլիս. հաստատեցին «եկեղեցիներ և ժողովարաններ այլ «և այլ թաղերու մէջ, ինչպէս Բե«րա, Իւսկիւտար, Լանկա, Խաս«դիւղ, Պ՚ալատ, Սամաթիա, և «այլն։ Ասոնցմէ մի քանին մինչեւ «հիմա կան. բայց մի քանին վեր«ջանալու մօտ են. մի քանին ալ «բոլորովին փակուած և անհետա«ցած են արդէն։»

Եւ արդէն, իմաստասիրաբար խորհելով, եթէ հոգւոյ փրկութեան խնդիրն էր պատճառ կրօնափոխութեան, Միսիոնարական իմաստակութիւններէ չխաբուելու չափով զգաստ դատարակութիւն և մուտք զարդացում մը կը բաւեն պայծառապէս ցուցնելու թէ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյն մէջ մնացողներու հոգին դժոխք չ'ըլլար։ Բայց այս մասնաւոր [illegible] ձակօրէն խօսելու առիթ պիտի ունենանք ներկայ խորհրդածութեան Բ. մասին մէջ։—Եթէ լաւագոյն կրթութիւն մը ստանալու տենչն էր շարժառիթ կրօնափոխական տարածութեան, փորձը ցոյց տուաւ Կ. Պոլսոյ Հայոց թէ Միսիոնարք մեր ազգային հաստատութեանց մէջ տրուածէն լաւագոյն և բարձրագոյն կրթութիւն մը չպիտի տային մեր բաղնեէից։—իսկ եթէ կիրքերն և նիւթական շահերն էին ելեւէջ պարծաւ կրօնափոխութեան յաջողման, ազգային զգացումն և համեմատաշխութեան ոգին, առ այժմ որչափ քիչ զարգացած լինիցէն բաւած են իրենց բուն էրին վերածելու այդ անարժէքարին շարժառիթները։

Այսպէս, ուրիշ պատ մը, որ զարմանալի կերպիւ կրաղեցնէ այդ կրօնափոխակարժանց կարեւորութիւնն, ոչ անտեսականութիւնն ու անհատութիւնն է։ Անգլիական Եկեղեցին յարելու միտումն, որ արժանց նորագոյն ձեւն է, անքման շարժառիթներէ և նմանական միջավայրերու մէջ յառաջացած լինելով, արդէն իսկ ենթադրել կը լինի այս ճակատագրային ախտութեան։ Պատ. Թովմասյանցեան պանծանօք կը ծանուցուի իւր տեղեկագրի մէջ թէ Ա.յպէն չատ հեռի տեղերէ ալ պատուութիւն ցոյց կը տրուի դլխոյ եկեղեցւոյն յարելու, և իբրև օրինակ մէջ կը բերէր զիրաղէ ուր, կ'ըսէր, մի քանի հարիւր էր կը կը յարին այս շարժման։ Աբրեւ, տարիէ մ'իվեր խօսք կար, Բաղէշի մէջ մերայնոցմէ չատ Անգլիական եկեղեցւոյն յարել կը պատրաստուին, յարած են Անգլիական պաշտօնեայ մը կղեն, պիտի գայ, եկաւ, գործիկաս, ողջ մկրատց, և այլն։ Բց ի՞նչ եղաւ գործին ելքը։ Ս տեղէն վերցուելով այն պատառներ որովք բաժանումն յառաջ եած էր, բաժանումն ալ վերցաւ՝ չինն, ինչպէս գոհութեամբ ծանուցք մեզ։ Բաղէշի մէջ եւս կրնական բաժանումն աւելի տեղակա գործոց վիճակէն դժգոհութեան՝ քան թէ աստուածաբանական հմտութեան։ Ներու փոխոխութեան արդիւնք էր։ Անգլիական եկեղեցւոյն յաղթներն աւելի իրենց անխնամ վիճակէն, քան թէ Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի եկեղեցւոյն մոլորութիւններն և աւելորդապաշտութենէն կը ուանդատէին։ Արդ, երբ իրենց տր Հովիւն, Սրուանձտեանց Գարեգին վարդապետ, յաջողեցաւ պէտք եղած ապահովութիւնները տալ իրենց, բաժանեալ ազգայինք, իբր 100 ընտանիք, վերադարձան ի դէպ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ, որ իրենց կը մնայ նոյն ինչ որ էր երեք ամիս առաջ, երբ ի կատար հասած էր Անգլիական Բարեկարգական շարժումն ի Բաղէշ։ Թո՛ղ Ազգին եկեղեցական իշխանութիւններն և լուսատարած Մարմինները մեծագոյն ուշադրութիւն և հոգածութիւն նուիրեն Կիլիկիոյ գաւառաց, հոն եւս ապահով եւք թէ տարբեր ելք չպիտի ունենայ ի ձայն փողոց հընչակեալ ինքնակոչ մեծ «բարեկարգութիւնը»։

Ուստի, կը յուսանք թէ մեզ պիտի ներուի կարեւորութիւն չտալ Անգլիական եկեղեցւոյն յարելու շարժման ալ, ամենեւին չշանալով յանուն այս շարժման մեզ ներկայացուած տեղեկագրերու թուանշանները և փայլուն բացատրութիւններէն։ Դեռ ո՞ւր էին Անգլիական Եկեղեցւոյ պաշտօնեայք երբ Ամերիկացի Միսիոնարք տասնապատիկ աւելի պերճախօս տեղեկագրերով կ'աւետէին իրենց եղբարց որ ի Միացեալ Նահանգս, թէ ինչպէս Կ-պոլսոյ Եկեղեցի մը (Հայաստանեայց Եկեղեցին) դարձի կը բերեն և քաղաքակրթութիւն կը մուցուցեն մարդակերպ Հոտենտոթոյց ժողովրդի մը (Հայ ժողովրդին) մէջ։ Ո՞ւր էին Պատուելիք Դրիգորյան, Թովմաս Պոյաճեան, և որ ի կարգին, երբ Թուրքիանակ Միսիոնարքը ի լուր աշխարհի կը հռչակէին թէ Բողոքականութիւնը մեծ յառաջդիմութիւններ կ'ընէ Թուրքիոյ Հայոց մէջ, և յոյս կը յայտնէին շատ չանցած բոլոր Հայ Ազգը բողոքական տեսնելու։ Ո՞ւր էիս, շատ ուշ և շատ ետ մնացած չէ՞ն, և իրենց տեղեկագրերն ալ շատ նեղ չէ՞ն բաղդատմամբ անոնց որք Մէջբերէ Հէրալդի մէջ հրատարակուած են պարբերաբար։ Իրողութիւնն այս է, արդարեւ, թէ մեք չատ՝ նց վարժուած ենք Միսիոնարական չափազանցութեանց, Պատուելիներու չափէն աւելի վարդադոյն տեղեկագրութեանց, թող լինին Ամերիկեան, Ֆրանչիսկեան, Բաբուչինեան, կամ Անգլիական։

Ահա մի նորագոյն օրինակ Միսիոնարական չափազանցութեան։ Ի Պոստրն հրատարակուած Մէջբերէ Հէրալդ հանդէսին ներկայ տարւոյ մայիս ամսոյ թուոյն մէջ, զոր բարեկամ մը ղրկած է մեզ Ամերիկայէն, կը գտնենք հետեւեալ Ցոզդ. Վուտ Միսիոնարին մի հատուած տեղեկագիրն ի Կ. Պոլսոյ, որոյ երկու նշանաւորագոյն պարբերութիւններն հաւատարապէս խարեբանական են։ Ցոզդ. Վուտ կ'ըսէ թէ Լանկայի ժողովարանին մէջ պաշտամանց ներկայ գտնուողներու թիւրն աւելցած է, մանաւանդ կիրակնօրեայ դասախօսութեանց ներկայ գտնուողներունը։ Ասով Միսիոնարը կ'ուզէ հասկցնել թէ Կ. Պոլսոյ մէջ Բողոքականութիւնն յաղթական Լանկայի լինելով, և մանէն տեղեկութիւն ունենալով թաղին մէջ գտնուող ժողովարանի վիճակին, կրնամ վկայել թէ Լանկայի ժողովարանն յաճախողներու թիւը վերջերս նուազած է քան թէ աւելցած, և թէ ստուգիւ այդ ժողովարան չատ անկեալ է այժմ, բաղդատմամբ իւր առջի վիճակին։ Ցոզդ. Վուտի երկրորդ գոհացուցիչ լուրը սա է թէ Տիկին Շնայաբրի տան մէջ երեկոյեան աղօթքներու ներկայ գտնուողներու թիւը մինչեւ 185ի եւած է, նոյնչափ ալ Պ. Հիչքոքի տունն յաճախողներունը։ Արդ, ես տեսած եմ Տիկին Շնայաբրի տունը, բարեկամներէս մի քանի անձինք մնացած են այդ տուն և ներկայ գտնուած են այդ երեկոյեան դումարումներու. իրողութիւնն այս է սակայն թէ Միսիոնարուհւոյն տունն ո՛չ թէ 185, ո՛չ թէ լոկ 85, այլ 45 հոգի իսկ չկրնար պարունակել միատեղ. Բողոքական Հովիւ մ'ալ կ'իմացնէ ինձ թէ Պ. Հիչքոքի տունն 185 հոգի չկրնար պարունակել, և թէ ակներեւ է Պ. Վուտի չափազանցութիւնն։ Ուրիշ բան է սակայն, եթէ Ցոզդ. Վուտ յայտնի սուտ մը խօսած լինելու ամբաստանութենէն ազատելու համար, ենթադրուի թէ Տիկին Շնայաբրի տունն ալ մեծ դարձած լինի Պատուելիք Դրիգորյան, Թովմաս Պոյաճեան, և որ ի կարգին, երբ Թուրքիանակ Միսիոնարքը ի լուր աշխարհի կը հռչակէին թէ Բողոքականութիւնը մեծ յառաջդիմութիւններ կ'ընէ Թուրքիոյ Հայոց մէջ, և յոյս կը յայտնէին շատ չանցած բոլոր Հայ Ազգը բողոքական տեսնելու։ Ո՞ւր էիս, շատ ուշ և շատ ետ մնացած չէ՞ն, և իրենց տեղեկագրերն ալ շատ նեղ չէ՞ն բաղդատմամբ անոնց որք Մէջբերէ Հէրալդի մէջ հրատարակուած են պարբերաբար։ Իրողութիւնն այս է, արդարեւ, թէ մեք չատ՝ նց վարժուած ենք Միսիոնարական չափազանցութեանց, Պատուելիներու չափէն աւելի վարդադոյն տեղեկագրութեանց, թող լինին Ամերիկեան, Ֆրանչիսկեան, Բաբուչինեան, կամ Անգլիական։

Ահա մի նորագոյն օրինակ Միսիոնարական չափազանցութեան։ Ի Պոստրն հրատարակուած Մէջբերէ Հէրալդ հանդէսին ներկայ տարւոյ մայիս ամսոյ թուոյն մէջ, զոր բարեկամ մը ղրկած է մեզ Ամերիկայէն, կը գտնենք հետեւեալ Ցոզդ. Վուտ Միսիոնարին մի հատուած տեղեկագիրն ի Կ. Պոլսոյ, որոյ երկու նշանաւորագոյն պարբերութիւններն հաւատարապէս խարեբանական են։ Ցոզդ. Վուտ կ'ըսէ թէ Լանկայի ժողովարանին մէջ պաշտամանց ներկայ գտնուողներու թիւրն աւելցած է, մանաւանդ կիրակնօրեայ դասախօսութեանց ներկայ գտնուողներունը։ Ասով Միսիոնարը կ'ուզէ հասկցնել թէ Կ. Պոլսոյ մէջ Բողոքականութիւնն յաղթական Լանկայի լինելով, և մանէն տեղեկութիւն ունենալով թաղին մէջ գտնուող ժողովարանի վիճակին, կրնամ վկայել թէ Լանկայի ժողովարանն յաճախողներու թիւը վերջերս նուազած է քան թէ աւելցած, և թէ ստուգիւ այդ ժողովարան չատ անկեալ է այժմ, բաղդատմամբ իւր առջի վիճակին։ Ցոզդ. Վուտի երկրորդ գոհացուցիչ լուրը սա է թէ Տիկին Շնայաբրի տան մէջ երեկոյեան աղօթքներու ներկայ գտնուողներու թիւը մինչեւ 185ի եւած է, նոյնչափ ալ Պ. Հիչքոքի տունն յաճախողներունը։ Արդ, ես տեսած եմ Տիկին Շնայաբրի տունը, բարեկամներէս մի քանի անձինք մնացած են այդ տուն և ներկայ գտնուած են այդ երեկոյեան դումարումներու. իրողութիւնն այս է սակայն թէ Միսիոնարուհւոյն տունն ո՛չ թէ 185, ո՛չ թէ լոկ 85, այլ 45 հոգի իսկ չկրնար պարունակել միատեղ. Բողոքական Հովիւ մ'ալ կ'իմացնէ ինձ թէ Պ. Հիչքոքի տունն 185 հոգի չկրնար պարունակել, և թէ ակներեւ է Պ. Վուտի չափազանցութիւնն։ Ուրիշ բան է սակայն, եթէ Ցոզդ. Վուտ յայտնի սուտ մը խօսած լինելու ամբաստանութենէն ազատելու համար, ենթադրուի թէ Տիկին Շնայաբրի տունն մը խօսած լինելու Զմիւռնիա։

Եւ արդ, մեզ կը մնայ ջրել նաեւ այն կարծիք թէ Անգլիացւոյ և պիսկոպոսական Եկեղեցին Միսիոնարաց ներմուծած ժողովական եկեղեցիէն աւելի մօտ լինելով Հայոց Եկեղեցւոյն, յաջողութեան մեծագոյն յոյս կուտայ Անգլից Եկեղեցւոյն յարելու շարժումը։ Բայց Անգլից Եկեղեցին Հայաստանեայց Եկեղեցի չէ, և եթէ ձեւերու և ձեւերու մեր Կաթոլիկ Եկեղեցին Հայաստանեայց Եկեղեցւոյն մօտ լինելով, Հայոց մէջ ընդհանուր տրամադրութիւն մը կայ Կաթոլիկութիւնն ընդդիմելու։ Ո՛չ անշուշտ։ Ուրեմն որո՞վ իրաւամբ կ'ուզեն հետեւցնել թէ նմանօրինակ տրամադրութիւն մը կենայ Անգլիական եկեղեցին ընդդիմելու։ Այն փաստերը որք ներկայացուած են Տ. Տ. Դրիգորյանի, Թովմաս Պոյաճեանի և աշխատակցաց տեղեկագրերուն և նամակներուն մէջ, չեն զորեր այսպիսի հետեւութիւն մը հանելու այնպիսի երեւոյթի մը, որ, ինչպէս կը յուսանք թէ յաջողեցանք ցուցնել, իւր պատճառներն ունի ա՛յլուր, և զուրկ է բոլորովին այն կարեւորութենէ, զոր Պատուելիք ոմանք, մեծ ազմուկ հանելով, ուզած են անոր տալ դիւրընթացելի նպատակաւ մը։ Ցայս միանգամ ընդ միշտ հաստատելով, կը փակենք մեր առաջին հատուածն, և կուգանք՝ ըստ մեզ՝ կարեւորագոյն մասին ներկայ խորհրդածութեան։

(Յաջորդ թուոյ)

Բ. Գ.

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՑԱՆԳԼԻՈՅ

(Մեր յատուկ թղթակցէն)

Լոնտոն, 14 մայիս 1882

Ի բացակայութեան Պ. Կատարեալի, Սբր Ուրիւիամ Հարքօրթի հինգշաբթի օր Երեւելիներու Ժողովին ներկայացուց իրմանայի մէջ կենաց մակ պատրաստակներով, մարդ կարդ պէտք է լինի չտեսնելու համար թէ անոնց կրօնափոխական ձեռնարկը դատապարտուած է արդէն, և թէ ինչպէս 3,000 ոսկի ծախք ընելով չեն յաջողիր 5 բողոքական դտնել ի Զմիւռնիա, նոյն ձախողութիւն այսուհետև ամենուրեք կը սպասէ անոնց, ուր որ ազգային կրթութիւնն ու լուսաւորութիւնն և ժողովրդեան առաջնորդութիւնը նոյնչափ կարող ձեռքերու յանձնուին, նոյնչափ ապահովուին, որչափ ի Զմիւռնիա։

Եւ արդ, մեզ կը մնայ ջրել նաեւ այն կարծիք թէ Անգլիացւոյ և պիսկոպոսական Եկեղեցին Միսիոնարաց ներմուծած ժողովական եկեղեցիէն աւելի մօտ լինելով Հայոց Եկեղեցւոյն, յաջողութեան մեծագոյն յոյս կուտայ Անգլից Եկեղեցւոյն յարելու շարժումը։ Բայց Անգլից Եկեղեցին Հայաստանեայց Եկեղեցի չէ, և եթէ ձեւերու և ձեւերու մեր Կաթոլիկ Եկեղեցին Հայաստանեայց Եկեղեցւոյն մօտ լինելով, Հայոց մէջ ընդհանուր տրամադրութիւն մը կայ Կաթոլիկութիւնն ընդդիմելու։ Ո՛չ անշուշտ։ Ուրեմն որո՞վ իրաւամբ կ'ուզեն հետեւցնել թէ նմանօրինակ տրամադրութիւն մը կենայ Անգլիական եկեղեցին ընդդիմելու։ Այն փաստերը որք ներկայացուած են Տ. Տ. Դրիգորյանի, Թովմաս Պոյաճեանի և աշխատակցաց տեղեկագրերուն և նամակներուն մէջ, չեն զորեր այսպիսի հետեւութիւն մը հանելու այնպիսի երեւոյթի մը, որ, ինչպէս կը յուսանք թէ յաջողեցանք ցուցնել, իւր պատճառներն ունի ա՛յլուր, և զուրկ է բոլորովին այն կարեւորութենէ, զոր Պատուելիք ոմանք, մեծ ազմուկ հանելով, ուզած են անոր տալ դիւրընթացելի նպատակաւ մը։ Ցայս միանգամ ընդ միշտ հաստատելով, կը փակենք մեր առաջին հատուածն, և կուգանք՝ ըստ մեզ՝ կարեւորագոյն մասին ներկայ խորհրդածութեան։

(Յաջորդ թուոյ)

Բ. Գ.

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ԱՆԿԼԻԱՑՈՑ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Բ.

(Շարունակութիւն)

Հասարակաց կարծիքը Անկիլիաւոր, ոչ մի ժամանակ նպաստաւոր չէ եղած Հանսէականաց։ Վասն զի այն ժամանակէն՝ որ այդ ընկերակցութեան նուաղութիւնը երեւալի էր լինում, իր արտաքնութեանց պահպանութիւնը շնորհաբաշխութեան էր պարտական, և ոչ իր յատուկ զօրութեան։ Աշխարհանքն էլ եկաւ միացաւ թշնամութեան հետ, այն էլ ասենք որ՝ իր հին յաջողութենովը կուրացած, իրերի նոր վիճակէն խաբուեց և փոխանակ իմաստութեամբ դիջանելու՝ առաջուայ պէս, տէրօրէն վարուեց, պիտի մնաց ու մերժեց կատարելու իր դաշնադրապէս տուած խոստմունքը, այն էր՝ ազատ կացուցանելու Անկիլիական վաճառականութիւնը իր նաւահանգստներում։ Այլ և այլ բողոքներ Հէնրիկ Է.ի և Հէնրիկ Ը.ի ժամանակներում անարդիւն էին մնացած։ Էդուարդ Զ. աւելի որոշ և յայտնի մի ընթացք բռնեց, նա դաշնադրութեանց անմիջական գործադրութիւնը պահանջեց և յետոյ էլ գանգատուեց Դանցիկու Անկիլիական վաճառականութեան հանդիպած սահմանաւորութենէն, որ էր ամենէն երեւելի ցորենի վաճառատարութեան կեդրոնը։ Այդ վաճառատարութիւնը խիստ շահաւոր առուտուր էր, որու հետ որ և է մրցում Հանսէականք չանք էին անում հեռացնել։ 1526 թուի սոմաձութեան տարումը, մի քառորդ լիտր ցորենը, Լօնտօնում 6 շիլինկէն 40 շիլինկ բարձրացաւ. Անկիլացիք պահանջեցին, որ իրանք իրանցմով իրանց պաշարեղենի պատրաստութիւնը տեսնեն և ինչպէս որ իրանց դանդաղներն ընդունելի եղան թագաւորին, այնպէս էլ եղան իրանց դիտողութիւնքը՝ թէ Հանսէականք վնաս էին բերում դանձուն, ներս բերելով՝ ապօրինի ճանապով օտար ապրանքներ, որոնք ամենեւին, իրանց չէին պատկանում։ Ցեսայ էլ, թագաւորին աչքի առաջը դրին թէ՝ Հանսէականք դուրս էին անում Անգլիական չուխան՝ ոչ թէ միայն Գերմանիոյ հանար, այլ ուրիշ երկիրների, գլխաւորապէս Սաորին-Նահանդներին, Անգլիական առեւտրին վնասելու համար, նրան չատ բարձր մաքսի ենթարկելով. նմանապէս դանդաղուեցան որ՝ նրանք վատ տեսակ չուխան էին գնում, որն որ Անգլիացի վաճառականները մերժում էին և թէ այդ կերպով քաշալեր էին լինում անպիտան տարաբաղդութեան յառաջանալուն։ Ամենէն աւելի ազդու կերպով խնդացուցին թագաւորին թէ՝ անթափ կամ անլուայ չուխայի դուրս հանելը նրանց ձեռքով և օտար երկրներում այդ չուխայի ներկուելն ու պատրաստուելն, մի այնպիսի վաճառականութիւն էր, որ զրկում էր Անկիլիան իր ձեռարհեստական շահերու մեծ ու լաւ մասէն։ Վերջին տրտունջն էլ այն էր որ՝ այն ահագին դրամագլուխը, որու օգնութեամբ Հանսէականք տիրում էին Անկիլական առուտուրին վրայ, ջնջում էր դլխաւոր բերքերի, [1] բրդեղէնի և չուխաի գինն ու յարդը։

Այդ բողոքի վրայ՝ Էդուարդ Զ. հրաման արեց 1552 ին, 1 էն մինչ 20, 100 ին վերածել Հանսէականաց վաճառաբերութեանց և վաճառատարութեանց մաքսը. Հանսէականք այն ժամանակ դուրս եկան իրանց կեղծ ապահովութենէն և կարծեցին որ իրանց արտօնութեանց պայմանները՝ ներում մտնելով, կարող կը լինին նորէն ձեռք բերել իրանց կորուսած դրութիւնը։ Ուստի արդեւք դրին, որ և է ընկերակցութիւն կազմելու Անկիլիաւոր օտարականների դրամագլխով և մանակցութեամբ գործ տեսնելու՝ այն տեղ և չուխա ուղարկելու աղտա մաքսով Սաորին-Նահանդներում կամ թէ Հանսէականաց զուտ ուրիշ վաճառականաց, վարձու տալու Անգլիացի վաճառականաց ձեռքով Հանսէական նաւերը օտար նաւահանգիստներ երթալու համար վաճառատարութեան մասին մաքս չտալու նպատակով։

Բայց այդ բանն անելու ժամանակն անց էր կացել, խնդիրը մի խիստ գործադրութեան՝ կամ թէ իրանց արտօնութեանց սահմանաւորութեան վրայ չէր, հապա իր ամբողջովին ջնջուելուն։ Հանսէականաց այդ կրած հարուածներին հետեւանքները մի քանի ժամանակ ուշացան, երբ քաթոլիկ Մարիամ թագուհին՝ Էդուարդ Զ.ին յաջորդեց։ Հանսէականք կայսերական իշխանութիւնը իրանց նեցուկ բռնելով, խնդրեցին այդ թագուհուց իրանց հին արտօնութեանց վերահաստատութիւնը։ Թագուհու ամուսնութիւնը Փիլիպ Բ.ի հետ կարող հինդերորդի որդու, ապահովեց իրանց խնդիրքին յաջողումը։ Խորհրդարանին, Լօնտօնի քաղքին, համարհեստաւորների և հասարակաց կարծեաց ճդրու (հանկառակ) 1553 ին Էդուարդ Զ.ի օրինադրութիւնը յետ առնուեց և Հանսէականք իրանց հին դրութեան մէջ հաստատուեցան։ Բայց Անկիլացոց առեւտրութիւնը աւելի քիչերուց թագուհու այդ շնորհումներով և անդադար քամահէն եղաւ նորանոր արդելքներ յարուցանելու Հանսէականաց վաճառականութեան առջեւ։ Վերջն ու վերջը այդ վաճառականութիւնը անկարող նորէն կենդանութիւն դտնելու՝ պնդ և յամառ կապուած կապկպուած հնցած ու մաշուած ձեւերում և ինչպէս որ արդէն քար էր կտրած, պէտք էր մի բուռ խակ ազգային կառավարութիւն, որ տապալէր մի չենք որ ամէն կողմէն փուլ դալու վրայ էր։ Այդ ժամն հասաւ՝ երբ կոյս թագուհին Անկիլոյ դահի վրայ բարձրացաւ։

Էմ Տիկին Շնայաբրի տունը, բարեկամներէս մի քանի անձինք մնացած են այդ տուն և ներկայ գտնուած են այդ երեկոյեան դումարումներու. իրողութիւնն այս է սակայն թէ Միսիոնարուհւոյն տունն ո՛չ թէ 185, ո՛չ թէ լոկ 85, այլ 45 հոգի իսկ չկրնար պարունակել միատեղ. Բողոքական Հովիւ մ'ալ կ'իմացնէ ինձ թէ Պ. Հիչքոքի տունն 185 հոգի չկրնար պարունակել, և թէ ակներեւ է Պ. Վուտի չափազանցութիւնն։ Ուրիշ բան է սակայն, եթէ Ցոզդ. Վուտ յայտնի սուտ մը խօսած լինելու ամբաստանութենէն ազատելու համար, ենթադրուի թէ Տիկին Շնայաբրի տունն մը խօսած լինելու Զմիւռնիա։

Եւ արդ, մեզ կը մնայ ջրել նաեւ այն կարծիք թէ Անգլիացւոյ և պիսկոպոսական Եկեղեցին Միսիոնարաց ներմուծած ժողովական եկեղեցիէն աւելի մօտ լինելով Հայոց Եկեղեցւոյն, յաջողութեան մեծագոյն յոյս կուտայ Անգլից Եկեղեցւոյն յարելու շարժումը։ Բայց Անգլից Եկեղեցին Հայաստանեայց Եկեղեցի չէ, և եթէ ձեւերու և ձեւերու մեր Կաթոլիկ Եկեղեցին Հայաստանեայց Եկեղեցւոյն մօտ լինելով, Հայոց մէջ ընդհանուր տրամադրութիւն մը կայ Կաթոլիկութիւնն ընդդիմելու։ Ո՛չ անշուշտ։ Ուրեմն որո՞վ իրաւամբ կ'ուզեն հետեւցնել թէ նմանօրինակ տրամադրութիւն մը կենայ Անգլիական եկեղեցին ընդդիմելու։ Այն փաստերը որք ներկայացուած են Տ. Տ. Դրիգորյանի, Թովմաս Պոյաճեանի և աշխատակցաց տեղեկագրերուն և նամակներուն մէջ, չեն զորեր այսպիսի հետեւութիւն մը հանելու այնպիսի երեւոյթի մը, որ, ինչպէս կը յուսանք թէ յաջողեցանք ցուցնել, իւր պատճառներն ունի ա՛յլուր, և զուրկ է բոլորովին այն կարեւորութենէ, զոր Պատուելիք ոմանք, մեծ ազմուկ հանելով, ուզած են անոր տալ դիւրընթացելի նպատակաւ մը։ Ցայս միանգամ ընդ միշտ հաստատելով, կը փակենք մեր առաջին հատուածն, և կուգանք՝ ըստ մեզ՝ կարեւորագոյն մասին ներկայ խորհրդածութեան։

(Յաջորդ թուոյ)

Բ. Գ.

ԳԼՈՒԽ Գ.

Թագաւորութեան Եղիսաբէթ թագուհոյ. — Անկիա Եւրոպայ քաղաքական գրութեան մէջ էր ասպիճան է ապանոյ և իր գնդական անկախութիւնն էլ չեւ բերոյ. — Հանսէականաց անկումը. — Բաղդաթերդիր վաճառականների արտօնութիւնը և իրանց հասարակութիւնը Դերմանիայում. — Բրդեղէն չեւորհեստների յաջողութիւնն Անկիա. — Աբեւելեան բաղաքների Սաորին-Նահանդներին և Ֆրանսիայեն. — Զեղջմանք գնալ ծառայութիւնց. խորհրդարանի ցոյցերն այս մասին. Բաքսարդական սահմանադրական գրութիւնը. — Անգերայի նաւագնացն շահագործ է լինում Լանդանում. — Աւելի վաճառական պարտի (Բօրա) բացութիւնը. — Երկրագործական շահերու բերազանցութիւնը. — Ցորենի վաճառատարութիւնը դրեպ դարս. — Անկիական նաւատորմիղն ու իր յաղթանակն Աւստրալ Լրոյ (Սպանիական անպարելի նաւատորմիղն որ Փիլիպ Բ. յաղթուեց Անկիոյ Լրոյ). — Ճամբարդութիւն աշխարհի շուրջը. — Ապանովութեանց վրայ կանոնադրութիւն. — Աբեւելեան ընկերութիւնը. — Փոքր բաղաքական հարցերը Անգլիոյ, Վալիեր Ռալէյ. — Հնդկաստանի հետ առեւտրի յարաբերութիւնք հարաբերութիւն. — Աբեւելեան Հնդկաստանի առաջին ընկերութիւնն ու իր նաւային արշաւանք։

Անկիաւոր, վաճառականութեան պատմութիւնը՝ քաղաքական պատմութենէն առաջնորդուելու պէտք չունի և այդ մասին՝ ոչ մի երկիր հաւատարել կարող չէ նրան, վասն զի, այդ երկրում քաղաքական պատմութիւնը՝ թագաւորների ու դահլիճների պատմութիւնը չէ, հապա՝ ազգին ու իր երեսփոխանների։ Բարձրէն եւած ազդեցութիւնքը երբեմն կարող եղան յաղթանակ տանել, բայց յաճախն եղածներն էլ երբեք դադար չառին զգալի լինելուց, և ոչ մի ժամանակ քաղաքականութիւնը և անտեսական վարչութիւնն Անկիաւոր կարելի չեն եղել ջնջուել ազգին կամքէն ու երկրին շահերուց, ինչպէս եղած են Եւրոպական յաճախի միապետական երկիրներում։

Եղիսաբէթ թագուհու թագաւորութեան պատիւն Անկիոյ գիրքը կ

և ընչից պահպանութեան համար պատրաստուած նոր օրինաց ծրագիրն։ Սոյն ծրագրի գլխաւոր պայմաններէն մին է գաղտնի ընկերութեանց դործած չարեաց առաջքն առնուլ, կամ ցրուել այն դաւաճան միութիւններն՝ որք վարձեալ ոճրագործաց ձեռօք ցարդ մարդասպանութիւնք և արհաւիրք դործեցին և անպատիժ մնացին ահագնալ (Դեմոնստր) դրութեան չնորհիւ։ Այս վիճակին դադրման ատենը հաստատ կառավարութիւնը երբեք դատաւորաց յատուկ մասնախումբ մը կ'առաջարկէ որ պիտի դատէ զմարդասպանս, մարդասպանութեան փորձ ընողները, բռնաբարիչները, բնակութեանց վրայ յարձակողները, և այլն։ Սոյն մասնախումբ առանց քաղաքացի երդուեալ դատաւորի (Ժիւրէ) օդնութեան պիտի դատէ ըստանարկեալս, որք նրատունք պիտի ունենան միայն բարձրագոյն ատեանի մը դիմելու։ Իրլանդայի Լորա-Ցեղակալը հրատարակեալ պիտի ունենայ դիշեր կամ ցորեկ ասասիկ խուզարկութեան հրամաններ տալու և դիշերներն անժամանակ դուրս ելնող մեծացող կասկածելի անձինքը ներբակալելու, բուն Իրլանդացի լինի թէ օտարական։ Լորա-Ցեղակալին վրայ դրուած պարտականութեանց մին ալ թերթերու մէջ եղեւցած դրդռիչ յայտարարութեանց արդելումը պիտի լինի։ Վերջիվերջ երբք դատաւորաց ատեանը չարժական է, այսինքն, նիստ պիտի ունենայ հոն՝ ուր ոճիր մը կամ անկարդութիւն մը տեղի ունեցած է, և այն թաղին մէջ ուր ոճիրն դործուած է նոյն թաղին բնակիչք պիտի վճարեն հարցաքննութեանց ծախքը։ Լայն։

Զենք կարծեր որ Հասարակաց խորհրդարանն սոյն նոր օրինաց ծրագրին իր ներկայ ձեւովն ընդունի։ Արդարեւ փորձը ցցուց թէ հասարակ օրէնքն անբաւական կը դտնուեր կենաց և ընչից ապահովութեան և ոճրաց պատժումն նը-կատմամբ. սակայն պիտի տեսնենք թէ աղատական կուսակցութեան մեծամասնութիւնը պիտի ներէ՞ որ իրլանդայի ամբողջութեան վրայ դործադրուի մի օրէնք որ սահմանադրական չէ ամենեւին։

* * *

Հակառակ Իրլանդայի ոստիկանութեան աղդու աչալրջութեան, տակաւին Ֆինիքս Բարքի ոճրագործաց յետքը չեն գտնուիր։ Սակայն ոստիկանութիւնը իր խուզարկութեանց մասին դժդոհ չերեւիր և կը յուսայ ապագայ յաջողութեամբ մը դաղտնիքը լուծել։ Շատեր կը կարծեն թէ ոճրագործք բուն Իրլանդացի չեն սա նկատումով թէ Իրլանդացիք դաչոյն չեն կրեր։ Ըստ ոմանց ալ կան թէ 1867ին ձերբակալուած Ֆենիանները դրեթէ ամէնքն ալ սոյն մահաբեր դործիքով զինեալ էին։ Մարդասպանք կասածական Միութեան պատկանած ըլլան թէ Օ'Տօնլոնան Բոսայի «Ինոգրով դործ տեսնող դպրոցէն եկած Ամերիկացի Ֆէնիանաց, դա խնդիր չէ։ Նկատողութեան առնելու կէտը սա է թէ զիշերային վտանդաբերձակումներ ցած հոդիներու միայն յատուկ քաջութիւն մ'է և այդ դարանակալ ողիք որ աշխարհի, ազգի ու ցեղի պատկանին քաղաքակրթութեան արհամարհանաց դրօշմը իրենց ճակտին վրայ կը կրեն անջնջելի։ Իրլանդա որ մեծապէս պիտի օգտէր Պ. Կլատսթոնի հաշտարար քաղաքականութենէն, այժմ իր դատը վտանդելու վիճակին հասած է խումբ մը ոճրագործներու երեսէն։ Ողջմիտ Իրլանդացւոց ոմանց ըսած յայտարարութիւնք՝ որ անկեղծ ըլլալուն տարակոյս չունինք՝ մեր ըսածը կը հաստատեն։

* * *

Ցըպլինի ղիպակայքը ծանուցդիրներ փակցուած են ազդարարող «Իրլանդայի Ազգային միութեան» կազմութիւնը, որոյ նպատակն է Իրլանդայի հին խորհրդարանական անկախութեան վերահաստատումը։ Այս ծանուցագիրը պաշտօնակալաց և կառավարութեան այժմեան ձեւերն նկատմամբ թշնամական յայտարարութիւններ կը պարունակեն։

* * *

Ցըպլինի մէջ ոճրագործութիւնը իր զոհերը ընել կը շարունակէ։ Պարէթ անուն ազարակաց դործն մահացու կերպով կը վիրաւորի դեռ չերը տունը մնած տանն և քիչ վերը կը մեռնի ընդունած հարուածէն։

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԻԿԻԼԻԿԻՈՑ

(Մեր յատուկ Թղթակցէն)

Անապահովութիւն. —Օրիորդական Հայկանոյշ վարժարան. —Հ. Պարդասիրաց Ընկ. — Անդրանիկեան առաքելութիւն. —Մ. Թ. Պարոնս եւ Տոքթ. Կուիթը. —Հայ լեզուի Կենդրոնական Թուրքիոյ Քոյէճն. —Անձրեւ։

Այնթապ, 22/4 մայիս 1882

Հակառակ այն չանկց զոր 'ի դործ կը դնեն Վեհ. Սուլթանին նախարարք ներքին բարեկարդութեան և կենաց ու ընչից ապահովութեան համար, տակաւին Թուրքիոյ այլ եւայլ կողմերն դաղանի և յայտնի չարագործութիւնք կը կատարուին մերթ ընդ մերթ։ Մինչեւ ցարդ խորչած է հրապարակ հանելէ այսօրինակ իրողութիւններ, ինչպէս նաեւ տեղական իշխանութեան կողմէ դործած տգիտակարդութիւններ, վասն զի ո՛չ միայն անօդուտ է՝ այլ նա եւ զի բնական հետաքրքրութիւն մը պիտի զարթուցանէ և չատերու զայրոյթը պիտի դրդռէ անմեղ թղթակցի մը դէմ։

Սոյն սկզբունքը պահելով հանդերձ՝ հարկ կը համարիմ յիշել չարութիւն մը, որ թէեւ թեթեւ կերեւնայ համարուիր սակայն լաւ հետեւանք ալ չունենար եթէ արժանն չը դործադրուի։

Ապրիլ 17ին հինդ քրդանման աւազակներ՝ բաղաքէս կէս ժամ հեռի և արեւմտեան կողմն՝ « Պաթալ Հիսիրլը » կոչուած տեղւոյն մօտ կը յարձակին երկու հայ երիտասարդաց վրայ որք առեւտուրի համար դիւղերը դացած ըլլալով քաղաք կը վերադառնային։ Խեղճերը անդէն ըլլալով յուսահատ դիմադրութիւն մը կը փորձեն, և իրենցմէ մին որոյ մօտն է եղեր դրամին՝ թէեւ կը յաջողի պրծիլ՝ սակայն հրացանի դնակովը որ բարեբաղդաբար ականջին վրայէն միայն կը սահի՝ կը ստիպէ զինքն առ աչի անձնատուր լինելու։ Ցերծաղակը կը մերկացնեն զայն և փախչելու միջոց կուտան, բայց միւս ընկերը որ դիմադրել փորձած է վերստին՝ կը կապեն այդեւի մը որթատունկին և կեանքը իրեն չնորհելով դրեթէ բոլոր դոյքերը կը տանին։ Փախստական ընկերը քաղաք հասնելուն պէս լուր կուտայ խեղճ երիտասարդին ընտանեաց, որք սարսափով համակեալ՝ անմիջապէս մարդ կը հասցնեն, որոց հետ մայրն ալ բոկոտն ընթանալով որդւոյն կապուած տեղն՝ իւր ձեռօք կը քակէ նորա կապերն և այնուհետեւ կը վերադառնան։ Հարկ չկայ յիշել այն երկիւղն ու տառապանքը զոր երիտասարդին բաբեկամք և աղդականք զդացին։ Անպատեհ չեմ համարիր նշանակել սոյն նշանաւոր Տոքթորի մը խօսքը որ կոչոցտեալ և դանակոծեալ երիտասարդին իւքաղաք վերադարձը դիտելու համար խռնեալ ժողովուրդը տեսնելով՝ ըստ ինձ. «Ինչպէ՞ս կը համարձակին կենդանու ասա, մինչդեռ կէս ժամ անդին աւարառուք պատրաստ կան » . . . ։

Այսպիսի դէպքեր պակաս չեն։ Դեռ մի քանի ամիս յառաջ երեւելի թուրք մը անյայտ եղաւ. ըստ բաղմոց՝ բաղանեաց մը հնոյին մէջ այլուեցաւ, ըստ ոմանց խեղդուելով փոս մը նետուեցաւ։ Նոյնպէս թուրք կնոջ մը դիակը դտնուեցաւ։ Ո՞նք են ոճրագործք. — շատեր դիտեն, սակայն չեն համարձակիր խօսելու. տեղական իշխանութիւնն ի՞նչ կընէ։ Ոչ նուազ են նաեւ մանաւոր հարստահարութիւնք։ Թո՛դ անցեալ տարի մատակայ Տանա դիւղի մէջ հայ կնոջ մը հիւր չերբէնեներէն ըսպանուիլն, թո՛դ Թուրք սրիկայից դէմ բողոքելու համար խմբուող Հայոց չուկայի մէջ կիւրակի օր մը ծեծ ուտելն, թո՛դ հայազգի 8—10 տարեկան աղջկան մը՝ դօրաւոր Թուրքի մը ազէն առեւանդուիլն ապրծուելն, թո՛դ Հայ . ղեռներուն Թուրք սրիկայներէ կերած ծեծն հայրն, և այլն, որք մոռցուեցան և անհետացան, մօտ օրերս կատարուած և ամբողջ ժողովրդեան մը պատուոյն դէմ նկատուած գործութիւնք ալ անպատիժ մնացին, եթէ մնասմբ տեղւոյս իշխանութեան անհոգութեամբ, մասամբ եւ այն ազդայնոց թմբլատութեամբ, որք իրրեւ ազգի ներկայացուցիչք՝ ձայն ունին կառավարութեան դուռը։

Սոյն խնդրոյ մին է՝ Թուրք ազդայի մը երեւելի Հայ մը դանակոծելը ցերեկ ատեն և շուկայի մէջ. միւսն է հարուստ Թուրքի մը տարդան՝ մեր քահանաներէ միոյն մօրաքրոջ, դդակին և կրօնքին դէմ հայհոյելն։ Այս երկու խնդրոց մէջ ալ բողոքագիրք տրուեցան, մեծ իւրանցումներ եղան, սակայն Ոլրատիսոն ըսածին պէս «աշխարհ ամէն կայր ի գլխին», լեռան ծնունդն ինչն », որովհետեւ հաշտութիւն ընելով վերջացան։

Ուրիշ դպրութիւն մ'ալ, որ նոյնպէս մի քանի չաբաթ յառաջ կատարուեցաւ, դանց կ'ընեմ յիշել, մանաւանդ որ ժամանակին հրատարակուած էր Հայերէն Աւետարեր չաբաթաթերթին մէջ։

* * *

Ազգականց «Հայկանոյշ» դպրոցի տարեկան հարցաքննութիւնը տեղի ունեցաւ ապրիլի 14 և 16 օրերը։ Ցաւալի ճշմարտութիւն մ'է որ այս տարի զդալի յառաջդիմութիւն չէ ըրած այս դպրոցը, որ 3—4 տարիէ ի վեր լաւ քայլեր առած էր։ Այս յետադիմութեան պատասխանատուն անչուշտ հոդաբարձութիւնն է, և քաղցր է յուսալ թէ այսուհետեւ չպիտի յապաղի օրինաւոր դասատու մ'ալ դտնելով լաւ ուղղութիւն մը տալու դպրոցին և իր անուան արժանաւոր դիրքի մը մէջ դնելու։

* * *

Հռիփսիմեանց Պարդասիրաց ընկերութիւնն, որոյ մասին ծանութիւն տուած էի արդէն՝ առն մը դնած է այս օրերս՝ նոր բացուելիք աղջկանց դպրոցին յատակցնելու համար։ Արդարեւ շնորհակալութեան արժանի է սոյն ազնիւ միութեան դործն։ Ո՛չ նուազ դոհունակութեան արժանի է որ յիշեալ դպրոցը դնելու դրամին մէկ մասը միայն պատրաստ է եղեր, մնացեալ մասը ազդայիներէն հաստատուն տիկնայք և աղջիկներէն հաստատեալ է։

* * *

Հռոմէական փողանդներն.— Ֆրանչիսկեան սուրբ Հաչք սկսած են կամաց կամաց յերեւան հանելու իրենց աշխարհաչէն նպատակներն։

Ցայսմի է որ ուրբաթ երեք տարբեր միջոցներ ընտրած են կրթութիւն և դիտութիւն ուսուցանելու համար։ Ա.—Զատհաս երիտասարդաց Ֆրանսիսկէն դասախօսութիւն. Բ.—Մանչերու դպրոց և Գ.—Աղջկանց դպրոց։ Առաջին տեսակի ուսանողներուն անհրաժեշտ պարտաւորութիւնն է, նախ քան զդասաւորութիւնն՝ խաչակնքել և ասել. «Օ նոն սիւ Բեր է . . . » (Ցանուն Հօր, և . . .)։ Այս օրէնք անխնայելի է ամէն ազդէ ուսանողաց հանմար։ Բ.—Մանչերու դպրոցին մէջ տղայոց տրուած պատիժն ուրիշ բան չէ՝ բայց եթէ որոշեալ ատեն մը մընալ յեկեղեցին (կամ ոլիկաց) իբրեւ ի բանտի և աղօթել անդ։ Գ.—Աղջկանց դպրոցի մէջ աւելի խնամք կը տարուի Քրիստոնէական կրթութեան, և որպէս զի ուսանողք քաջ հրահանգուին յայնմ, հարցման և պատասխանոյ ձեւով բերանացի դասախօսութիւն մը որոշուած է, որոյ մի վեցերիկ մասը կը դրեմատ յուսալով որ ամէն ծնողք կը բարեհաճին անկէ խրատուիլ և բարի օրինակ առնել։

Հարցում.—Աղջի՛կս, հաւատքով ի՞նչ ես։

Պատասխան.—Ուղղափառ քրիստոնեայ եմ։

Հ.—Ո՞ր եկեղեցին և կրօնքն է ուղղափառ։

Պ. Հռոմէական կամ կաթոլիկ եկեղեցին։

Հ.—Ամենէն աւելի զո՞վ կը սիրես և կը պատուես։

Պ. — ԶՄրբազան Պապն, որ ի Հռոմ։

Հ.—Աշխարհի մէջ զո՞վ կը ճանաչես Քրիստոսի յաջորդ և անսխալ։

Պ.—Դարձեալ ԶՄրբազան Պապն։

Ուշադրութեան արժանի է որ սոյն դասախօսութեան սկսին, որ Լատին վարժուհւոյն փոքր ինչ Թուրքերէն սորվելէն յետոյ եղած է, կարելի եղածին չափ ծածուկ կը պահուի, կառավարիչ վարժուհիէն՝ որ Լուսաւորչական է և միանգամայն «Հայկանոյշ» դպրոցի նախկին աշակերտուհիներէն։ Սակայն գլխաւորապէս վերջինը կը տեղեկանայ, և ազգականց միայն ալ առանձին խրատ կուտայ որ վերոգրեալ դասին մէջ յիշուած «Պապ» անուան տեղ «Քրիստոս» անունը դործածէ և այնպէս պատասխանէ։ Բայց որո՞ւ հոդ, Պրէյէնդրէյլները(1) այսպէս փաքրիկ խոչընդոտները մոռի չ'ելներ . . . ։

* * *

Անդլիացի մեծահարուստ վաճառական մը, Մր. Թոմաս Պարնը՝ տեղւոյս բողոքական հայերը այցելելու համար (ըստ իւր ասութեան) ծեր տարիքովն և կաղ ոտքովը՝ յԱյնթապ եկաւ բողոքականաց ժողովարանին մէջ ատենախօսութիւն մ'ըրաւ, նոցա հաստատութիւններն այցելեց և Մէջերկրական ծովեղերեայ դիւղերը մեկնեցաւ։

Տոքթ. Կուիթը անուն բժիշկ մը, որ յիշեալ Անդլիացւոյն ճանապարհորդակիցներէն էր և Անդլիական Հնախօսական ընկերութեան մը կողմէ ի Միջագետս կ'ուղեւորի, Անդլիերէն ատենախօսութիւն մ'ըրաւ Ամերիկեան Քոլէճի մէջ, նիւթ ունենալով Հիմի ազդին (Ցեռուայ Յր. 8) պատմութիւնը։ Ատենախօսը անհուն հմտութիւն ունի եղեր հնախօսութեան, և իր ատենախօսութիւնը դիտական մեծ արժէք ունի։ Տոքթ. Կուիթը Հայոց ալ շատ համակիր է, ինչպէս որ յիշեալ ատենախօսութեան մէջ ընդմիջեալ մասերով հասկցուցած է։ Աչքի զարնող երեւոյթ մ'է որ Անդլիացիք տարբեր կը խորհին Ամերիկացիներէն՝ Հայոց նկատմամբ։ Անցեալ տարի, Անդլիոյն եպիսկոպոս մ'ալ, Մ. Թրիսվրամ՝, Հայոց մասին խիստ համակրալից ատենախօսութիւն մ'ըրած էր նոյնպէս Քոլէճի մէջ։ Պէտք է օգուտ քաղել։

* * *

Քաղաքիս Քոլէճին մէջ ցարդ Հայ լեզուի ուսումն տարին դիւրք մ'ունէր. ուրախալի է տեսնել որ նոր դասատու մը եկած է, Պատ. Մ. Իդնատիոսեան, և նորա շնորհիւ կը յուսացուի որ մայրենի լեզուն իւր արժանաւոր դիրքը կ'ստանայ։ Պատ. Իդնատիոսեան Ակնցի է և հեղինակ «Հանդէս Հայոց» անուն դրքի մը, որոյ մէջ ազդասիրական դպրեկի արտայայտութիւնք պատաւ կը բերեն իր հեղինակին։

* * *

Վերջին նամակս յետոյ առատահոս անձրեւք տեղացին, ցորենի դինն առաջուան կէսին աւելի իջաւ, ընդհանրապէս հասարակութիւնը դանդատ չունի։

ՖԷՐԻ ԳԻՒՂԻ ԴԷՊԻՔ

—o—

. . . Խմբագրատան Տէր.

Ձեր պատուական լրագրոյն 3173 թուոյն մէջ կը յիշատակէք զրուիլ Ֆար տիւ Պօսֆոր Ցոյն լրագրին, որ սուտ տեղեկութենէ մը խաբուելով եւ ինք իւր նախորդ դրութիւնն չընելով, կ'ըսէ թէ Ֆէրի գիւղի Ցունաց հասարակութեան կողմէ առ Գեր. Ց. Խորէն Արբազան Արքեպիսկոպոսն եղած հրաւէրին մասնակցած չէ Ցունաց եկեղեցական դասն։

Սուտ է մ'է այս, որուն չէք ուզած հաւատ ընծայել, յենլով մեր այն պաշտօնական դրութեան, զոր բարեհաճեր էիք հրատարակել նախապէս։ Եւ արդարեւ իրաւունք ունիք չհաւատալու Ֆար տիւ Պօսֆորի յօդուածագրին սուտութեանը, ոչ միայն անոր համար որ մեր պաշտօնական վկայութեանը դէմ է, այլ եւ անոր համար որ նոյն վկայութիւնը կենան տալ Ձեզ անհամար բազմութիւնն Հայոց եւ Ցունաց, որք ներկայ դտնուեցան նոյն օր կատարուած չքեղ հանդիսին, եւ որք տեսան Ցունաց եկեղեցական դասն, որ եկեղեցական զգեստիւք զգեստաւորեալ, դպրօք եւ խաչերով եւ դրօշակներով եկին ընդ առաջ Հայոց Արքեպիսկոպոսին ի դուռն Ս. եկեղեցւոյ մերոյ, ուսկից առնելով զՆորին Սրբազնութիւն տարին մինչ յիրենց Ս. եկեղեցի, եւ անտի ի ներքս երգելով եւ խնկարկութեամբ։ Ասկից զատ՝ Ցունաց Կոստանդիանոս վարդապետն յոյն լեզուաւ ճառախօսութիւն մ'ըրաւ, ինչպէս նաեւ յոյն ուսուցիչն Պ. Թանոս, որոց ի պատասխանի Գեր. Լուսինեան Սրբազան նախ Գաղղիերէն եւ ապա Հայերէն ճառ մը խօսեցաւ։ Հանդէսն աւարտեցին եռաձայն եկեղեցական դասն Ցունաց տարաբ թափորով զՆորին Սրբազնութիւն մինչ ի դուռն Ս. եկեղեցւոյ խաչերով եւ մոմերով, եւ զանդակներն յօդս թնդացնելով։

Ուրեմն ի՞նչպէս կը համարձակի Ֆարի յօդուածագիրն ըսել՝ թէ Ցունաց եկեղեցական դասն չմասնակցեցաւ։ Մեր պատմութեան ճշդութեանը նոյն իսկ Ցունաց կղերը կը վկայէ, ո՛չ միայն այն պատճառաւ որ առաջի աչխարհի կատարուած իրողութիւն մ'է, այլ եւ վասն զի ինքնին ուրիշ ճանաչելիս՝ սոյն յարգանաց արարողութեան, որ իրեն պատիւ կը բերէ։ Վասն զի ցցուց յայտնապէս՝ թէ ո՛րչափ հաշտասէր եւ քրիստոնէավայել զդացմամբք վառուած է նա։

Ահա այս է ճշմարտութիւնը, . . . խմբագիր, զոր կրկին մեր սոյն պաշտօնական դրութեամբը վկայելով Ձեզ, կը հաստատենք թէ պաշտօնապէս բաղմամի թախանձանքներ ներկայացան կրկին եւ կրկին յանուն ամբողջ Ցոյն հասարակութեան Ֆէրի գիւղի ի ձեռն Ատենապետի եւ անդամոց Թաղ. խորհրդոյ նոցա, եւ յետոյ եւս նաեւ միջնորդ մը զրկուեցաւ ի Ցունաց առ Գեր. Սրբազանն՝ տեղւոյս ոստիկանութեան պետ խալամ էֆէնտին, որ եւ ինքն եւս վկայ է մեր դրութեան ճշմարտութեանը։

Սակայն Գեր. Սրբազանը՝ այն ատեն միայն գիջաւ այնքան ջերմ եւ սիրալիր հրաւէրն ընդունելու, երբ յետ աւարտման Ս. Պատարագին տեսաւ Ցոյն եկեղեցականաց պատուարժան դասն, որ մինչեւ ի դուռն եկեղեցւոյն Հայոց հրաւիրակ եկած էր խաչերով, մոմերով եւ դպիրներով եւ ժողովրդեան խուռն բազմութեամբ։ Այսքան ցուցուած հակրութիւնը մերժելն եւ զՑոյն եկեղեցականութիւնն ու հասարակութիւնը կոտրել վշտացնելը՝ պատշաճ չդտանց Նորին Սրբազնութիւնն խոհեմաբար եւ ներողամիտ ոգւով. եւ կատարեց Թաղ. խորհրդոյս եւ ներկայ եղող շատ մը ազգային պատուաւոր անձանց խընդիրքը, որով եւ Ֆէրի գիւղի մէջ իրարու քով բնակող երկու քրիստոնեայ ազգացս բաղմամեայ սոյն այցելական փոխադարձ սովորութիւնն եւ բարեկամութիւնը չարունակուեցաւ եւ այս տարի, եւ ոչ եթէ նոր բան մը կատարուած եղաւ։

Կը խնդրեմք . . . Տէր, որ բարեհաճիք հրատարակել զայս ի ցրումն սուտ-լեան Ֆար տիւ Պօսֆորի յօդուածագրին, որ չգիտեմք թէ ի՞նչ հակառակութեան ոգիէ յուզեալ կը նկրտի եղելութիւնը խեղաթիւրել, եւ ցրուացնել Ցոյն եւ Հայ հասարակութեան եւ եկեղեցականաց մէջի քրիստոնէական եւ անչահախնդիր սէրը։

Մնամք խորին յարգանօք

Ի դիմաց

Թաղ. խորհրդոյ Ֆէրի գիւղի

Ատենադպիր Ատենապետ

Յ. Ս. Պէկլէեան. Յ. Կ. Աբդո-եան.

10/22 մայիս 1882

Ֆէրի գիւղ

Թաղ. խորհրդարան

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿՐԹԱՐԱՆ

. . . Խմբագիր,

Կիլիկիոյ Ս. Կաթողիկոսի այցելութիւնն ի Կրթարան մեր՝ քննադատութեան նիւթ եղած է Պ. Հայկակի մի մեծադղրդ նամակին, զոր կը հրատարակէ Մշակ օրագրին Ցփղիսա իւր 66 թուով։

Թուի մեզ սակայն թէ այնքան բազմադոյ աղմկի տեղի չկայր բընաւ, և ոչ մի ողջմիտ ոք, բայց եթէ ի չինութիւն դայթակղեալ մտաց, այն կարդ մը ի չարակամութենէ դըրեալ զրպարտութեանց, որք յօդուած մը կը կազմեին Մ. Պալտեան սարդարութեամբ Ձեր պատուական լրագրոյ 3175դ թուոյն մէջ։

Նախ՝ Պ. Յօդուածագիրը ձեռ. վարժարանի վիճակն փեհապետով դայն «յոռի եւ անկերպարան» կը նկատէ, եւ առ այս իրր քննիչ կարդուած ինքն Պ. Մ. Աղաճանեան Նշանաւոր դաղղիապատնին հետ՝ ի դիմաց երեւակայեալ թաղեցոց, խոստովանելով այն մերժումն, որում սակայն քմահին բացատրութիւն մը խիղճ չտեր տալ։ Ձեռարանի Հոգաբարձութեան կողմէն իրենց եղած այս մերժումը՝ հաւանականաբար տեղի տուած է նոյն յօդուածին, յորում, աւելի յառաջ երթալով, « ուսանց եւ բարոյականի հիւանդանոց » մը կը նըկատէ զՁեմարան։

Ձեմարանն միշտ ազատ մնաց ուռնեցած է ամէն պատուաւոր անձանց, որք փափագած են նորա ներքին կացութեան վրայ դաղափար մ'ունենալ. այսմ կրնան վկայել չարակամութենէ հեռի եւ Ձեմարանի ճշմարիտ բարեկամ ամէն անհատք։ Երբ Պ. Յօդուածագիրը զվարժարանն ներկայացուցչէ մ'իսկ զուրկ կ'ուզէ ցուցնել՝ չարաչար կը զրպարտէ, մինչ այդ համայն այցելուք դատ են միշտ անդանօր զինքանաս պատուաւորող անձ մը, որ երբէք թերացած չէ այցելուաց պարտ ու պատչաճ յարգանքն ու առաջնորդութիւնը մատուցանելու հարկին մէջ։ Այս կէտին նկատմամբ այսչափ խօսելով, թէպէտ լռելեան, սակայն կարծեմ ըստ կարելւոյն կրցանք բացատրել ընթերցողին թէ ինչ պատճառ կար այդ երկու անձանց մերժուելուն մէջ, եւ թէ այսպիսիք կրնայէ՞ն «բարոյականի հիւանդանոց» անուանել զՁեմարան, սուկալի զրպարտչի մը դերն սանձնելով մի պահ, եւ միթէ զայսպիսի՞ս կ'ընտրէ թաղեցին յայցելութիւն իւր սիրելագոյն Ձեմարանին. — վա՛ա ատութիւն։

Ապաքէն՝ զուրկ է վարժարանն ընդհանուր դասախարակէ մը, սակայն այդ Պատ. Հոգաբարձութեան անփութութի՞ւնն կ'ենթադրէ միթէ, մինչեւ նա այդ մասին արժանաւոր ընտրութիւն մ'ընելու համար երբէք անդործ կեցած չէ, եւ յաջողած ուր ուրեմն դտնել զայն։ Եթէ մի քանի ամիս Ձեմարանին առանց ընդհանուր դասախարակի մնալը ցաւ կրնայ պատճառել ոմանց չարակամաց, ինչո՞ւ նոյն վիճակին մէջ իսկ ունեցած անընդհատ կարգաւորութիւնն բերկրանք չպատճառէ։ Արդ՝ ո դասախարակութեան Նախաձեռնէր յօդուածագիր, ո՛չ ապաքէն ձեր չազդասիրութիւնը մերկապարանոց կը փայլի, երբ կ'ըսէք թէ Ձեմարանն «յոռի» վիճակի մէջ է։

Երկրորդ՝ Պ. Յօդուածագիրը կը յիշատակէ թաղին Քարոզիչ Սրբազանին եկեղեցւոյ բեմէն՝ վարժարանին նախակրթարանէ մ'աւելի չընլալուն յայտնութիւնը, հետեւցնելով թէ եթէ նախակրթարան, էր ապա Թորգոմեան էֆէնտի կը ճոնի ժողովրդեան աչքը չբացնել երկու բարձրագոյն դասատուներով, եւ զուտը ժողված կարդ մը ազգ պաչտօնեայքը ցամաք հացով պահել. իսկ եթէ օրինաւոր ուսումնարան, ո՞ւր է ծրագիր, ո՞ւր է տնօրէն, մանաւանդ ո՞ւր է կառավարիչ։ Զարմանօք կը կցէ նաեւ իւր յիշատակութեանց չարքին Գեր. Խմիրլեանի ազգասիրաբար եւ անձնուիրաբար Մեղրուրեան վարժարանին մէջ դասախօսելը, իսկ իւր թաղի վարժարանն (սուտ) ո՛չ երբէք այցելելը։

Քարոզիչ Սրբազանն՝ զՁեմարան նախակրթարանի մը համեմատելով, ճըշմարտութիւնը խոստովանած կ'ըլլայ սա իրաւամբ՝ թէ համայն Ազգային վարժարանք ոչ ինչ առաւել են քան զնախակրթարան. ուստի Թորգոմեան էֆէնտի՝ արդէն ուրիշ Ազգային վարժարանաց մէջ դասախօսող երկու երեւելի դասախօսք բերելով ի Ձեմարան, ծո՞ւռ ուղղութիւն մը տուած կ'ըլլայ վարժարանին, ո՛ անձնանուէրդ դասախարակութեան. իսկ այն երիտասարդ պաչտօնեայք, զորս՝ նախատելու նպատակաւ, տղայ կը կոչէք, ինչո՞ւ չէք դիջանիր խոստովանիլ համայն ճշմարտաւէր թաղեցւոց հետ՝ թէ, թէպէտ երիտասարդ հասակաւ, այլ չափահաս են հմտութեամբ։ Դարով ծրագրի, աշնօրէնի եւ կառավարչի առաքելութեանց կը պատասխանեմ. ինչպէս կարելի էր ծրագիր ներկայել ձեզ, երբ ձեր մուտքն ի վարժարան անպատեհ դատուած էր։ Դասախարակին նկատմամբ խօսուեցաւ. Տնօրէնի պաչտօնն կը վարէ՝ առ որ առաջին անդամ ձեր ի վարժարանն այցելելու առաջարկն մատուցիք, չէ՞ք ճանչնար զայն։

Գեր. Խմիրլեանի՝ Մէղրուրեան վարժարանի մէջ կրօնագիտութիւն դասախօսելն սուտ է, այլ անհեթեթ սըտութիւն թէ «Լնքը ինաւ չայցելեր ի Ձեմարան։ Խմիրլեան Սրբազան քան զձեզ կանխաւ զդացած էր դասախօսելու պէտքն իւր հովուութեան յանձնեալ թաղին վարժարանին մէջ, եւ զայն, յանձնած իւր ձեռնասուն՝ Արժ. Մատթէոս վարդապետին։ Այսմ եւս դիտուն առնելով զձեզ՝ պարաք կը համարիմ յորդորել զի մի՝ այսուհետեւ այդպէս անտեղեկագոյն ճառէք։

Ցետ այս կարդ մի զրպարտութեանց, Պ. Յօդուածագիրը կ'սկսի մի մեծանուն առակարանի «զայլն» պատկերելով յինքեան՝ զմասիրութեան ընել։ Բժիշկ բըժշկեա՛ զանձն քո։

Իւր բարոյախօսութիւնը կը կայանայ Սեղմիկի եւ Նոր-Թաղի եկեղեցեաց պայծառութեան համար ծախսուած գումարներուն յումպէտս չտայլեալ ցուցնելուն մէջ։ Առաջնոյն սեփականեալ

(1) Հասարակութիւնն այսպէս կը յորջորջէ զիրենք՝ հաղուստներնուն ձեւին համեմատ։

(1) . — Այս նամակն եւս կը հիւրընկալենք, յուսալով որ միջոց մը կը լինի վիճաբանուած խնդրոյն լուսաբանութեան։ Ծ. Խ.

զեղեցիկ դասն չմասնակցեցաւ։ Մեր պատմութեան ճշդութեանը նոյն իսկ Ցունաց կղերը կը վկայէ, ո՛չ միայն այն պատճառաւ որ առաջի աչխարհի կատարուած իրողութիւն մ'է, այլ եւ վասն զի ինքնին ուրիշ ճանաչելիս՝ սոյն յարգանաց արարողութեան, որ իրեն պատիւ կը բերէ։ Վասն զի ցցուց յայտնապէս՝ թէ ո՛րչափ հաշտասէր եւ քրիստոնէավայել զդացմամբք վառուած է նա։

Ահա այս է ճշմարտութիւնը, . . . խմբագիր, զոր կրկին մեր սոյն պաչտօնական դրութեամբը վկայելով Ձեզ, կը հաստատենք թէ պաչտօնապէս բազմամի թախանձանքներ ներկայացան կրկին եւ կրկին յանուն ամբողջ Ցոյն հասարակութեան Ֆէրի գիւղի ի ձեռն Ատենապետի եւ անդամոց Թաղ. խորհրդոյ նոցա, եւ յետոյ եւս նաեւ միջնորդ մը զրկուեցաւ ի Ցունաց առ Գեր. Սրբազանն՝ տեղւոյս ոստիկանութեան պետ խալամ էֆէնտին, որ եւ ինքն եւս վկայ է մեր դրութեան ճշմարտութեանը։

Սակայն Գեր. Սրբազանը՝ այն ատեն միայն գիջաւ այնքան ջերմ եւ սիրալիր հրաւէրն ընդունելու, երբ յետ աւարտման Ս. Պատարագին տեսաւ Ցոյն եկեղեցականաց պատուարժան դասն, որ մինչեւ ի դուռն եկեղեցւոյն Հայոց հրաւիրակ եկած էր խաչերով, մոմերով եւ դպիրներով եւ ժողովրդեան խուռն բազմութեամբ։ Այսքան ցուցուած հակրութիւնը մերժելն եւ զՑոյն եկեղեցականութիւնն ու հասարակութիւնը կոտրել վշտացնելը՝ պատշաճ չդտանց Նորին Սրբազնութիւնն խոհեմաբար եւ ներողամիտ ոգւով. եւ կատարեց Թաղ. խորհրդոյս եւ ներկայ եղող շատ մը ազգային պատուաւոր անձանց խընդիրքը, որով եւ Ֆէրի գիւղի մէջ իրարու քով բնակող երկու քրիստոնեայ ազգացս բազմամեայ սոյն այցելական փոխադարձ սովորութիւնն եւ բարեկամութիւնը չարունակուեցաւ եւ այս տարի, եւ ոչ եթէ նոր բան մը կատարուած եղաւ։

Կը խնդրեմք . . . Տէր, որ բարեհաճիք հրատարակել զայս ի ցրումն սուտ-լեան Ֆար տիւ Պօսֆորի յօդուածագրին, որ չգիտեմք թէ ի՞նչ հակառակութեան ոգիէ յուզեալ կը նկրտի եղելութիւնը խեղաթիւրել, եւ ցրուացնել Ցոյն եւ Հայ հասարակութեան եւ եկեղեցականաց մէջի քրիստոնէական եւ անչահախնդիր սէրը։

Մնամք խորին յարգանօք

Ի դիմաց

Թաղ. խորհրդոյ Ֆէրի գիւղի

Ատենադպիր Ատենապետ

Յ. Ս. Պէկլէեան. Յ. Կ. Աբդո-եան.

10/22 մայիս 1882

Ֆէրի գիւղ

Թաղ. խորհրդարան

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿՐԹԱՐԱՆ

. . . Խմբագիր,

Կիլիկիոյ Ս. Կաթողիկոսի այցելութիւնն ի Կրթարան մեր՝ քննադատութեան նիւթ եղած է Պ. Հայկակի մի մեծադղրդ նամակին, զոր կը հրատարակէ Մշակ օրագրին Ցփղիսա իւր 66 թուով։

Թուի մեզ սակայն թէ այնքան բազմադոյ աղմկի տեղի չկայր բընաւ, և ոչ մի ողջմիտ ոք, բայց եթէ ի չինութիւն դայթակղեալ մտաց, այն կարդ մը ի չարակամութենէ դըրեալ զրպարտութեանց, որք յօդուած մը կը կազմեին Մ. Պալտեան սարդարութեամբ Ձեր պատուական լրագրոյ 3175դ թուոյն մէջ։

Նախ՝ Պ. Յօդուածագիրը ձեռ. վարժարանի վիճակն փեհապետով դայն «յոռի եւ անկերպարան» կը նկատէ, եւ առ այս իրր քննիչ կարդուած ինքն Պ. Մ. Աղաճանեան Նշանաւոր դաղղիապատնին հետ՝ ի դիմաց երեւակայեալ թաղեցոց, խոստովանելով այն մերժումն, որում սակայն քմահին բացատրութիւն մը խիղճ չտեր տալ։ Ձեմարանի Հոգ

լով մրցում մը ընդ Հոմի։ (Այս առթիւ «ՀՀոմ բողոքական» ըսած է յօդուածագրին. խե՛ղճը, արգեօք Հոմը բողոքականութեան մէկ ոտ՞ը կը նկատէ, որպէս է Անկիւքանութիւնն եւ այլն.) երկրորդին մոռացում իւր անմիջական պիտոյից։

Սէլամիէի վերաբերութեամբ զբրուածն Սէլամիէնակ ազգանոց ուշադրութեան յանձնելով կը գառնամք ըսել՝ թէ Նոր-Խաղեցիքս երբէք մեր եւ կեղեցւոյն շնութեան համար ծախսուած գումարն չենք պարտիր մի այնպիսի անմիջական պիտոյից, ուր գոյութիւն կուտայ վարժարանին վիճակն «Յոռի» կարծեցընելով, եւ իբր խրատ, օրինակ կը ներկայէ մեզ զԳասբգիւղցիս. սակայն նոցա վարժարանն, ցաւալի է որ պատմուածին ու փափագուածին չափ նախանձելի վիճակի մը մէջ չ։ Պ. Յօդուածագրին իրաւամբ կը գրուատէ՝ տեսնելով զայն վարժարան ընդ հակողութեամբ մի բարեկեան Հոգաբարձութեան, եւ մասնաւորաբար Տոքթ. Յակոբեանի եւ Զաքարեան էֆէնտիի. սակայն ի՞նչ պիտի ըսէ ապնիւ ընթերցողը՝ երբ դիտայ թէ այդ Հոգաբարձութիւն իբր հայկաբան կը պահէ մի այնպիսի անձն՝ որոյ մայրենի լեզուին մէջ ունեցած անյաջողութիւնը՝ նոյն իսկ իւր աչակերտաց ծաղու նիւթ եղած է. եւ հասմանք, որպէս եւ տնօրէնութիւնն՝ ի գութ խանդաղատալ նորա թշուառ կացութենէն, իբր բազմաչեսա ոք, կը քաջալերէ իրեն յանձնուած վարժարանին մէջ, առանց գլսնալու սակայն թէ ի սիսիայն ոք պիտի, հարիւրէ աւելի սատալ մանկանց սիաքերն յեսագրութեան կը գատապարտէ, եւ կ'սպանէ զնոսա բարոյապէս։ Առ այժմ լռելեան անցնինք Յաճկաբանին նկատմամբ, որ նոյնպէս կը գատիսօսէ այդ վարժարանին մէջ։

Ցիշեալ յօդուածին ստորագրիր պարունակութեան բաւ հաստատելով այսչափ ինչ պատասխանի, կը վերջացնեմ, յորդորելով զինքը՝ որ չանայ դատապարտելու եան ազգասիրութեան իբրեւ ճշմարիտ նախանձախնդիր գործել այսուհետեւ, եւ փոխանակ բարոյապէս, որպէս զի այսու թերեւս կարենայ սիրելի հանդիսանալ բարեսիտ թաղակցացը, ոչ այսօր չունին հաւատք նորա ընթացից եւ գնացից ուղղութեան մասին։

Հաճեցէք, խորագիր Տէր, Ձեր պատուական լրագրոյն ժողակայ թերերին միոյն մէջ հրատարակել ներկայս, ընդունելով խորին Հոգարակութիւն։

Իւսկ. Նոր-Խաղ Մ. ՄԱՐՏԻԿԵԱՆ

Ա.Զ.Դ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԴԵՂԱՐԱՆ

Բարձրագոյն ճշգրտութեամբ պատրաստեալ դեղորայք

ՄԱՐԴԱՐ Վ. ՊԷՅԼԻԹՃԵԱՆ

ՏԱՐԱԳԷՏ ԴԵՂԱՐԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻՑ

Բժշկական Խորհրդատու-Գիրքեր հանապազօրեայ

Ամեն երկուշաբթի եւ ուրբաթ օրերը ժամ 7էն մինչեւ 8 ձրի հիւանդ կը նայուի։

Մէհմէտ Ալի փաշա խան
Կալաթա 30—13

ԽՄԲԱԳԻՐ-ՏՆՕՐԷՆ
Կ. Ս. ԻԹԻԻՃԵԱՆ

ԴՐԱՄԱԿԱՆ

ԶԱԼԱԹԻՈՑ ՊՈՐՍԱ

Զալաթիա 11 մայիս.

ԸՆԹԱՑՔ ՓՈԽԱՆԱԿՈՒԹԵԱՆ
(Օսմ. ոսկին 100 դրուշի հաշուով)

Լոնտրա 3 ամիս, դրչ	110 22 1/2 առ Անգլ. լիր
Փարիզ 3 » Ֆր.	22 82 1/2 առ Օսմ. լիր

ԸՆԹԱՑՔ ԱՐԺԵԹԼԹՈՑ

Օսմ. Քոնս. գոցուեցաւ	14 23
բացուեցաւ	14 20
կէս օրին	14 22
	Անգլ. լիր
Սօսիէթէ ժէնէրալ 6 0/0	5,28
» Օթման	4, 5
Կ. Պոլսոյ Պանքան	10, 5
Քրէտիթ ժէնէրալ 6 0/0 Օսմ. լիր	7, 1
Փոխ. 1863 (Մութ ոն) 6 0/0 Ֆր.	82,
» 1865 » 6 0/0	74,—
» 1869 (Ռիմար) 6 0/0	72,
» 1872 (Պոն տու Թրէզոր)	27,25
» 1873 (Ռիմար) 6 0/0	67,
Ռումէլիի երկաթուղի	53 50
Լաւրիում	170,
Թրամուայ (գ. կ.) Օսմ. լիր	340.
Թղթադրամ »	530
Հէվալէսքէզ	10
Բէքար	— 30

ԸՆԹԱՑՔ ԴՐԱՄՈՑ
(Օսմ. ոսկին 100 դրչէն)

	Դրչ.
Անգղիական ոսկի	110 10
Գաղղիական »	87 30
Բոլ	90 12
Գրիմիդ	51 15
Գառապոն թուղթ	390
» արծաթ (նոր)	90 10
Մէհիտիէի տարբերութիւն	108 1
Վենետոց	125 35
Ֆլորենտոց	208 20
Ֆլորենտոց (անկէտ)	185
Մէհիտիէ	206 20
Գաղնէ	720

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊՈՐՍԱ

Լոնտրա 22 մայիս.

Անգղ. Քոնս.	102 7/16
Օսմ. »	13 1/4
Փոխ. 1865	16 1/2
» 1869	14 5/8
» 1871	72
» 1872	27 1/2
» 1873	13 2/2
» 85	
Պանք Օթման	22 5/8
Ռուս. փոխ. 73ի	86 3/4
Եգիպտ. միացեալ	71 3/4
» արտօնաւոր	91 7/8
Տայրա Սանիէ	71 1/2
Փոխ. Ռուշիտ	92 1/2

Փոխանակագիր Փարիզի վրայ

Փարիզ 22 մայիս.

Գաղղ. Քոնս. 3 0/0	117,17 1/2
» » 3 0/0	83,97 1/2
Օսմ. Քոնս.	13,47 1/2
Փոխ. 1865 Ֆր.	—
» 1869	74,
» 1873	67,
Օսմ. Երկաթուղի	59,62 1/2
Պանք Օթման	321,25
Քրէտի Լիոնէ	735,
Ռուս. փոխ. 5 0/0 (1877)	—
» » Արեւելեան	—
Իտալ. Քոնս.	90 70
Եգիպտ. միացեալ	363 75
Փոխանակագիր Լոնտ. վրայ	25,18

Վիէննա 22 մայիս.

Փոխ. Լոնտրայի վրայ	120 10
Ռումէլիի երկաթուղի	27,50

ԻԼԱՆ

Պէյօղլունտա պիւյիւք ճատտէսէ Պոն-Մարշէնին գարշըսընտա վագը օրսպ, եւ թանմինէն 36 արշին, վէ թէրպիան 1340 արշինտան իպարէթ պուլունան պիւյիւք պիր պապ խանէ իլէ, այթընտա պուլունան 347 վէ 349 վէ 351 վէ 355 վէ 357 վէ 359 նիւմէրօլու պիթը պապ տիւքքեան, պիւմիւզայիտէ ֆիրուխթ օլունաձագ տբր։

Միւզայիտ իւչ տէֆա, եանի, պիւրինճի տէֆասը չէհրի մայիսի բումինին Շոնի կիւնիւնէ թէսատիւֆ իտէն ճիւմա կիւնիւ, Շոնի տէֆասը եէնէ չէհրի մէզքիւրուն 14 իւնճի կիւնիւնէ թէսատիւֆ իտէն ճիւմա կիւնիւ, իւչիւնճիւ տէֆասը եէնէ չէհրի մէզքիւրուն 21նճի կիւնիւնէ թէսատիւֆ իտէն ճիւմա կիւնիւ սաաթ 4 պուչուգտան եէտիյէ գատար, զիյրտէ վաղի իւլիմրա միւզայիտէ մէէմուրու մարիֆէթիլէ, Պէյօղլունտա մէզքիւր խանէնին էօնիւնտէ իճրա օլունաձագ վէ իւչիւնճիւ տէֆա միլքի մէզքիւր միւշէխէսէլմէթը իլէ էն զիյատէ զբյմէթ թէքլիֆ իտէնէ վիրիլէճէք. անճագ, բէյ օլարագ տէրնալ 2,000 լիրա թէքտիյէ իտէրէք, պէտէլին գուսուրու իլէ եիւզտէ 2 հիսսար իլէ թէլլիհէսինի տախի, եէվմի միւզայիտէէն իմիպարէն օն պէչ կիւնէ գատար իճրա օլունաձագ օլան գամ ու ֆիրաղ մուամէլէսինին հինի իճրասընտա թէէտիյէ վէ իյֆա իտիլէճէք տիր։

Շուրասը տախի իյան օլունուր քի, չաեէտ 28 մայիս թարիխնտէ վուգուպուլաձագ միւզայիտէէ գատար, ֆիյամը միւզայիտէնին եիւզտէ պէշնտէն տուն օրմանագ իւզրէ, տիկէր խարաֆան սայիր թանիպ զուհուր իմտիկի հալտէ, թարիխի մէզքիւրտէ միւզայիտէէ պէմբէքար տէվամ օլունարագ, եէվմի մէզքիւրտէ գամիէն խիմամ պուլաձագ, վէ միւլքի մէզպուր, էն գիեատէ զբյմէթ թէքլիֆ իտէնտէ թէզարրուր իտէրէք, պէտէլի միւզայիտէնին եիւզտէ 25ի տէրնալ վէ գուսուրու տախի պալէատէ թարիֆ գբլենսըզը վէչէլէ, գամ ու ֆիրաղ մուամէլէսինին իճրասընտա ալիզ ու խիմֆա օլունաձագ տբր։

Միլքի մէզքիւր հէր կիւն զիհարէթ խարիպլիտիկի կիպի, խարիմասընր կէօրտէք վէ զիհատէ մալիւմատ արտագ խոբէյէնէրէնն տախի, սահիպի խզայէ միւրաճաաթ էյլէմէլերի լազըմ կէլիր։

Ֆէյ 13 մայիս Ալաֆր. սէնէ 1882

Միւզայիտէ մէմուրու
Է. Տէ Քոնէր
Գալաթատա Սարայ-խան
Բէրշէմլէ-բաղար

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ

«ՃԷՆԱՊԸ ԱՇԳ»

Այս անունով Մէճմուալը Հավատս լրագրոյ մէջ հրատարակուած խիստ հետաքրքրաշարժ և գեղեցկահիւս վիպասանութեան Բ. հատորը այս անգամ առանձին տպուած ըլալով, Պոլսոյ կողմը գրավաճառներուն խանութը, և Բերա ծխավաճառաց ոմանց և լրագրավաճառաց ձեռօք կը ծախուի, ի գին 12 դրչ։ 3—1

ՂՈՒՆԵԷԹ ԻԼ ԼՈՒՂԷԹ

ՏԵՏՐ Ե.

Մէն մի թերթ երկու դրուշ է, և կը գտնուի բոլոր գրավաճառաց քով։ Ամբողջ գրքին բաժանորդիլ ուզողը կը հրաւիրուի Պապը Ալիի Ճատտէ գրավաճառ Առաքել էֆէնտիի խանութը։

JONAS BROOK
BROTHERS

ԳՈՐԾԱՐԱՆ ԲԱՍ ՊԱԿ ԴԵՐՁԱՆԻ
ՔԷՉԻԼԻ ՄԱՔՈՒՐԱ ՊՐՈՒՔԻ

Թուրքիոյ համար. ընդհանուր ներկայացուցիչ Պ. Պ. Սթօման և Տոլլինկէր, կ. Պոլիս, Պահճէ Գարու Բասիմ փաշա խան։

Աչերի վիկորը Նզական դարման է հերաց ամեն տեսակ դժուարութեանց և սոյն պատակին համար ծախսուած ուժի բաղադրութիւններէ առաւել գոհ կընէ գործածողները։ Մանաւանդ իգական սեռի գործածութեանը համար անհրաժեշտ է այս, քանզի՝ կառատացնէ ու մեռաքանման փայլուն և կակուղ կընէ գլխու կարծը մազը։ Որև է պատճառաւ գունաթափ եղածը անվրէպ իր նախկին գոյնին կը վերադարձնէ. անհաստատ մազը կը վերահաստատէ, թափածին տեղ նոր մազ կը բուսցընէ եթէ արմատը փճացած չէ (քանզի բնութեան մէջ ոչինչ կարող է մազ բուսցնել երբ արմատը փտած է), գլխուն ճերմակ թելը շուտով կանհետացնէ։ Միով բանիւ բնական ու փայլուն մազի առատութեամբ դլխոյն զարդարելովը՝ գոր ծածողը խիստ վայելչադէմ կերպարանք մը կստանայ։ Մայրաքաղաքիս մէջ և այլ տեղեր բազմաթիւ գործածողք այսպէս կը վկայեն։ Անուշահոտ յուր մ'է, շիշը կանանչ թուղթի մէջ ամփոփեալ է. դեղավաճառք և այլ շատեր կը ծախեն։ Այլերի վիկորը հարցնել պէտք է։ Գլխաւոր տեղին է Մի. ասեանի Ամէրիկեան վաճառատունը ի Ղալաթիա Կոստանդնուպօլսոյ։

Լրագիրս ամեն օր կը հրատարակուի՝ բաց ի կիրակի և տօն օրերէ։

Բաժանորդագրութեան տեղն է Կ. Պոլիս, Պահճէ-Գարու Ճէլալ պէյ խան թիւ 31 Մասիսի խմբագրատունը։ Իսկ գաւառաց մէջ հետեւեալ հոգաբարձուաց դրասենեակները։

ԿԱՐԻՆ Յ. Յովհաննէս էֆ. Ֆ. Մելքիսեդեկեան.
ԵՐԶՆԿԱ. Յ. Շաւարշ էֆ.
ՍԵԲԱՍՏԻԱ. Երանոս էֆ. Պամպուլեան.
ՍԱՄՍՈՒՆ. Եդուարդ էֆ. Մուրատեան
ՌՈՏՈՍՏՈ. Արժ. Տ. Արիստակէս աւագ քահանայ Ֆէչլեան.
ԶՄԻՒՌՆԻԱ. Աբրահամ էֆ. Գէրզամլեան.
ՆԻԿՈՄԻԴԻԱ Խոսրով էֆ. Էսկիճեան.
ՏՐԱԳԻԶՈՆ. Ստակ էֆ Էթմէքճեան.
ԵՒԴՈԿԻԱ. Գէորգ էֆ. Նազարեան
ՄՈՒՇ. Արմենակ էֆ. Խանազատեանց
ՎԱՆ. Պետրոս էֆ. Գաբամաճեան.
ԲԵՐԻԱ. Սեդրակ էֆ. Խարաճեան.
ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏ. Թովմաս էֆ. Թաշճեան.
ԵԴԵՍԻԱ. Գէորգ էֆ. Կ.Ոսկերչեան.
ՅՕԶԳԱՆ. Ֆէրհատ էֆ. Ս. Ֆէրհատեան.
ՏՓԽԻՍ. Գ. Նիկողայոս Ֆ. Ղանդեան.
ԿԱԼԿԱԹԱ. Պետրոս էֆ. Հէքիմեան։

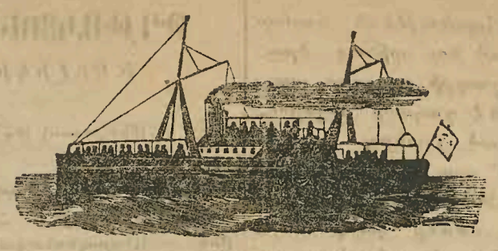

ՇԻՐՔԻԹԻ ԽԱՑՐԻԷԻ

ՇՈԳԵՆԱԻՆԵՐՈՒՆ ԵՐԹԵԻԼԿԻ ԺԱՄԵՐԸ

1882 ՄԱՅԻՍ 1 ՇԱԲԱԹ ՕՐԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

ՄԻՆՉԵՒ ՄԱՅԻՍ 31

ԲՈՍՓՈՐԷՆ ԻՆՉՆՈՂ ՇՈԳԵՆԱԻՆԵՐԸ

Ժամ	Եւրոպական եղանակ	Թիւ
11	Եէնիմահալլէէն Մէզարպուրնու, Պէյիւքտէրէ, Թարապիա, Եէնիք. (Եէնիգիւղի չոգենաւին հետ պիտի հաղորդակցի։)	32
11 30	Եէնիքէյ. Սթէնեա. Էմիրկ. Պոյամբքէյ. Ր. Հիսար. Պէպէք. (Ռ. Նավուտգիւղի չոգենաւին հետ պիտի հաղորդակցի։)	19
12	Ր. և Ա. Գավագ. Եէնիմահալլէ. Մէզարպ. Պէյիւքտ. Թարապ. Եէնիք. (Եէնիգիւղի չոգենաւին հետ պիտի հաղորդակցի։)	31
12 45	Եէնիք. Սթէն. Էմիրկ. Պոյաճ. Ր. Հիսար. Պէպէք. (Պէպէքի չոգենաւին հետ պիտի հաղորդակցի)	23
1 30	Եէնիմահ. Մէզարպ. Պէյիւքտ. Թարապ. Եէնիք. (Եէնիք. չոգենաւին հետ պիտի հաղորդակցի։ — Ուրբաթ օրերը Սթէն. Միրկ. Պոյաճ. Ր. Հիսար, Պէպէք։	33
2	Եէնիք. Սթէն Էմիրկ. Պոյաճ. Ր. Հիսար. Պէպէք. (Բացի ուրբաթէ։)	23
2 45	Եէնիմահ. Մէզարպ. Պէյիւքտէրէ. Քիրէճմ. Թարապ. Եէնիք. Սթէն. Էմիրկ. Պոյաճ. Ր. Հիսար, Պէպէք։ (Արնավ. չոգենաւին հետ պիտի հաղորդակցի ի Պէպէք. —Ուրբաթ օրերը Արնավ. Գուր. Օրթաք. Պէչիկթաշ։	19
4	Մէզարպ. Պէյիւքտ. Թարապիա. Եէնիք. Սթէն. Էմիրկ. Պոյաճ. Ր. Հիսար. Պէպէք. Արնավ. Գուր. Օրթաք. Պէչիկ.	34
6 15	Եէնիմահ. Պէյիւքտ. Թարապ. Պէյքօզ. Բաչապ, Եէնիք. Էմիրկ. Գանլըճա. Ր. և Ա. Հիսար. Գանտ. Արնավ. Զէնկէլք. Պէյլեր. Օրթաք. Գուզկ. Պէչիկ. Իսկ.	4
8 15	Ա. և Ր. Գավագ Եէնիմահ. Մէզարպ. Պէյիւքտ. Թարապ. Պէյքօզ. Եէնիք. Էմիրկ. Պոյաճք. Ր. Հիսար. Պէպէք. Արնավ. Գուրուչ. Օրթաքէյ. Պէչիկթ. (Ուրբաթ օրերը Սթէնեա)	33
9 45	Մէզարպուրնուէն Պէյիւքտէրէ. Թարապ. Եէնիք. Էմիրկ. Ր. Հիսար. Արնավ. Օրթաք. Պէչիկթ.	22
	Արնավուտ գիւղեն	
10 45	Պէպէք. Արնավ. Գուր. Օրթաք. Պէչիկթ.	20
11 30	Արնավ. Գուր. Օրթաք. Պէչիկթ.	4
12 5	Պէպէք. Արնավ. Գուր. Օրթաք. Պէչիկթ.	22
12 45	Արնավ. Գուր Օրթաք. Պէչիկթ. Գապաթ.	32
1 30	Պէպէք, Արնավ. Գուրուչ. Օրթաք. Պէչիկ. Գապաթաշ։	21
2 30	Պէպէք, Արնավ. Գուր. Օրթաք. Պէչիք. Գապաթաշ։	32
3 45	Պէպէք. Արնավ. Գուր. Օրթաք. Պէչիկթ. Գապաթ. (Բացի ուրբաթէ)	22
10 45	Ր. Հիսարէն ուղղակի կամուրջ	19
11 10	Պէպէքէն ուղղակի կամուրջ. (Բացի ուրբաթէ)	23
	Ուրբաթ հիւսիս	
10 45	Արնավ. Վանիք. Զէնկէլք. Պէյլերպ. Գուզկ. Գապաթ.	23
11 30	Պէյք. Բաչապ. Ր. Ի. մահ. Գանլ. Ա. Հիսար. Գանտ. (Գանտիլլիի չոգենաւին հետ պիտի հաղորդակցի) Ուրբ. օրերը Վանիք. Զէնկ. Պէյլերպ. Գուզ.	23
12	Արնավ. Գանտ. Վանիք. Զէնկէլք. Պէյլերպ. Գուզ. Պէչիկթ. (Բացի ուրբաթէ)	21
12 30	Պէյիւք. Թարապ. Պէյքօզ. Բաչապահէ. Գանլըճա. Ա. Հիսար. Գանտ — Գանտիլլիի չոգենաւին պիտի հաղորդակցի։ (Ուրբ. օրերը Վանիք. Զէնկ. Պէյլերպ. Գուզկ. Պէչիկթ.)	34
1 30	Գանտ. Վանիք. Զէնկ. Պէյլ. Գուզ. Իսկ. — Բացի ուրբաթէ։	23
2	Պէյիւք. Թարապ. Պէյքօզ. Բաչապահէ. Ր. Բ. մահ. Գանլ. Ա. Հիս. Գանտ. (Ժամ 3ին Գանտ. չոգենաւին հետ պիտի հաղորդակցի Ուրբաթ օրերը Վանիք. Զէնկէլք. Պէյլերպ. Գուզկուանճ. Պէչիք.)	20
3	Գանտիլ. Վանիք. Զէնկէլք. Պէյլերպ. Գուզկուանճ. Պէչիք. (Բաց ի ուրբաթէ)	23
4	Պէյքօզ, Բաչապ. Ր. Ի. մահ. Գանլ. Ա. Հիսար, Գանտ. Վանիք. Զէնկ. Պէյլ. Գուզկ։	17
8 45	Պէյիւքտ. Պէյքօզ, Բաչապ. Գանլճ. Ա. Հիսար, Գանտ. Զէնկ. Պէյլերպ. Օրթաք. Գուզկ. Իսկ. (Ուրբաթ օրերը Ր. Փ. մահ.)	21
10	Էմիրկէնէն ուղղակի կամուրջ։	22
10 30	Վանիք. Զէնկ.	23

ԿԱՄՈՒՐՋԷՆ ԵԼՆՈՂ ՇՈԳԵՆԱԻՆԵՐԸ

Ժամ	Եւրոպական եղանակ	Թիւ
12 30	Պէչիկթաշ, Օրթաք, Գուր. Արնավ. Պէպէք, Ր.Հիսար, Էմիրկ. Եէնիք. Թարապիա, Պէյիւքտէրէ, Եէնիմահ։	20
12 45	Գապաթ. Իսկ. Պէչիկթ. Գուզկ. Օրթաք. Պէյլերպ. Զէնկէլք. Արնավ. Գանտ. Ա. և Ր. Հիսար, Գանլ. Էմիրկ. Եէնիք. Բաչապ. Պէյքօզ Թարապ. Պէյիւքտ. Եէնիմահ։	4
1	Պէչիկթաշ, Օրթաք. Գուր. Արնավ. Պէպէք, Ր. Հիսար, Պոյաճ. Եէնիք. Թարապ. Պէյիւքտ. Մէզարպ. Եէնիմահ։	19
2 45	Պէչիկթ. Օրթաք, Արնավ. Ր. Հիսար, Էմիրկ. Եէնիք. Թարապ. Պէյիւքտ. Մէզարպ.	34
3	Գապաթ. Պէչիկթ. Օրթաք. Գուրուչ. Արնավ. Պէպէք, Ր. Հիսար, Պոյաճ. Էմիրկ. Սթէն. Եէնիք. Պէյքօզ, Թարապ. Պէյիւք. Մէզարպ. Եէնիմահ. Գավազար։	33
6 45	Իսկ. Պէչիկթ. Գուզկ. Օրթաք. Պէյլերպ. Զէնկ. Արնավ. Գանտ. Ր. Հիսար. Գանլ. Էմիրկ. Եէնիք. Թար. Պէյիւքտ։	21
8 15	Պէչիկթ. Օրթաք. Արնավ. Պէպէք, Ր. Հիսար, Էմիրկ. Եէնիք. Թարապ. Պէյիւք. Մէզարպ.	20
9 30	Պէչիկթաշ. Օրթաք. Գուր. Արնավ. Պէպէք, Ր Հիսար, Պոյաճ. Էմիրկ. Սթէնեա, Եէնիք. Թարապ. Պէյիւքտ. Մէզար. Եէնիմահ։ (Ուրբաթ օրերը ժամ 9 1/4ին)	17
10 30	Ր. Հիսար. Պոյաճ. Էմիրկ. Սթէն. Եէնիք. Թարապ. Պէյիւքտ. Մէզարպ. Եէնիմահ.	32
11 15	Եէնիք. Թարապ. Պէյիւքտ. Մէզարպ. Եէնիմահ.	33
11 35	Պէպէք, Ր. Հիսար, Պոյաճ. Էմիրկ. Սթէն. Եէնիք.	19
	Արնավուտ գեղ	
12 30	Ուղղակի Արնավ.	32
1	» Պէպէք։	21
1 45	Պէչիկթ. Օրթաք. Գուրուչ. Արնավ. Պէպէք։	32
3	Պէչիկ. Օրթաք. Գուր. Արնավ. Պէպէք (Բաց ի ուրբաթէ)	22
10	Պէչիկթ. Օրթաք. Գուրուչ. Արնավ. Պէպէք, Ր. Հիսար. —Վոսփորի չոգենաւին հետ պիտի հաղորդակցի ի Ր. Հիսար։	19
10 30	Պէչիկթ. Գուզկ. Պէյլ. Գուրուչ. Արնավ. Պէպէք։ (Բաց ի ուրբաթէ)։	23
11 10	Գապաթ. Պէչիկթ. Օրթաք. Գուրուչ. Արնավ. Պէպէք։ (Ուրբաթ օրերը ժամ 11ին) — Եէնիքէյի չոգենաւին հետ պիտի հաղորդակցի ի Պէպէք։	22
11 40	Պէչիկթ. Օրթաք. Գուրուչ. Արնավ. Պէպէք։	20
12	Պէչիքթաշ, Օրթաքէյ, Գուրուչէվէ, Արնավուտքէյ։	23
	Ուրբաթ եղեգ	
11 45	Գուզկ. Պէյլ. Զէնկ. Վանիք. Գանտ. Ա. Հիսար, Գանլ. Եէնիք։	23
12 45	Իսկ. Գուզկ. Պէյլերպ. Զէնկ. Վանիք. Գանտ. Ա Հիսար, Գանլ. Եէնիք.—Բացի ուրբաթէ։	23
1	Ուղղակի Գանտ. —Բացի ուրբաթէ։	
2 15	Գուզկ. Պէյլ. Զէնկ. Վանիք. Գանտ. (Բաց ի ուրբաթէ)։	23
2 30	Իսկ. Գուզկ. Պէյլ. Զէնկ. Վանիք. Գանտ. Ա. Հիսար, Գանլ. Բաչապ. Պէյքօզ (Ուրբաթ օրերը Ր. փաշա մահ.)	17
9	Իսկ. Գուզկ. Պէյլ. Զէնկէլք. Վանիք. Գանտ. Ա. Հիսար, Գանլ. Էմիրկէն։	22
9 45	Գապաթ. Գուզկ. Պէյլերպ. Զէնկ. Վանիք. (Գավագի չոգենաւին հետ պիտի հաղորդակցի։)	23
10 15	Օրթաք. Վանիք. Գանտ. Ա. Հիսար Գանլ. Ր. Փաշա մահ. Բաչապ. Պէյքօզ Քիրէճմ. Մէզարպ. Ա. և Ր. Գավաք։	34
10 55	Գուզկ. Պէյլերպ. Զէնկ. Վանիք. Գանտ. Արնավ. — Բացի ուրբաթէ (Պէյքօզի չոգենաւին պիտի հաղորդակցի ի Գանտիլլի։)	4
11 20	Գանտ. Ա. Հիսար, Գանլ. Ր. Փ. մահ. Բաչապ. Պէյք. — Ուրբաթ օրերը ժամ 11ին Գուզկ. Պէյլերպ. Զէնկ. Վանիքէյ հանդիպելով։)	23
11 40	Գապաթ. Գուզկ. Պէյլերպ. Զէնկ. Վանիք. Արնավ.	21